

# Stațiunea arheologică Budureasca, jud. Prahova (Complexele daco-romane și străromânești)

VICTOR TEODORESCU, VASILE I. DUPOI, MARINELA PENEȘ, DAN LICHARDOPOL,  
GH. PANAIT

Din ansamblul siturilor arheologice depistate prin cercetări sistematice în cuprinsul rezervației arheologice Budureasca (13 km NV de orașul Mizil), un interes deosebit prezintă — prin diversitatea, complexitatea și importanța vestigiilor sale — situl aflat pe terasa Budureasca 4 — „Puțul Tătarului”, unul dintre cele mai reprezentative plurisituri nu numai din microzonă, ci de pe o arie mult mai largă a Daciei sud-carpătice.

Aici se succedă, în timp, vestigii din paleolitic și neolitic, continuând, până în epoca străromânească, o serie de complexe reprezentând așezări și necropole, complexe care au fost investigate parțial sau integral, cu minuția impusă de prezența evantaiului stratigrafic deosebit de complex și, subsecvent, dificil. Răpale care înconjoară azi terasa Budureasca 4 suferă mereu surpări de maluri. An de an, obiectivul este supus distrugerilor iminente, fapt ce a impus cercetarea prioritară a sectorului de SE (fig. 1), salvându-se de la pieire numeroase vestigii de valoare documentară inestimabilă. În sectoarele NE—NV (nedecapate de sterilul ce acoperă

plurisitul), săpăturile din 1982 au fost conduse în secțiunea V (S. V).

*Succesiunea stratigrafică generală de la Budureasca 5*, privită de jos în sus și pornind de la stratul steril nisipos, care separa complexe din epoca bronzului tracic de complexe halstattiene, se prezintă astfel :

a — stratul complexelor Ferigile-Histria și Proto-Latène ;

b — stratul Latène, etajat în unele cazuri pe două-trei orizonturi ; departajate prin suprapuneri și întretăieri de complexe ;

c — nivel de humus, cenușos-închis/negricios, având la bază pigmenți de chirpic rulați din stratul Latène, iar în rest conținând complexe și materiale de tip Cireșanu (sec. IV—V e.n.) ;

d — stratul Ipotești-Cândești I, (humus cu pigmenți de cărbuni), având două niveluri (Ia, Ib) departajabile prin suprapuneri și întretăieri de complexe ;

e — stratul Ipotești-Cândești II (mai deschis la culoare, prin aportul granular nisipos) are de regulă trei niveluri (IIa, IIb, IIc) sesizabile de asemenea prin suprapuneri, întretăieri de complexe sau lentilări de nisip steril, constatate în profile.

Prezentăm mai jos, concis, în ordine cronologică, vestigiile mai importante din epoca etnogenezei românești, sec. IV—VII e.n. (pl. II și III)<sup>2</sup> (V.T., V.D.)

## COMPLEXELE DACO-ROMANE DE ASPECT CIREȘANU (SEC. IV — V e.n.)

Sunt în număr de patru și suprapun direct sau deranjează stratul Latène. 1) Locuința de suprafață LS<sub>2</sub> ; 2) Cuptoarele de redus minereul de fier nr. 3 și 4 ; 3) Aliniamentul Cireșanu ; 4) Bordeiuul Cireșanu <sup>3</sup>.

<sup>2</sup> În sector SE, sterilul ce acoperă plurisitul a fost decapat.

<sup>3</sup> Despre Cireșanu, v. în acest volum, p. 389, raportul prezentat de V. Teodorescu, D. Lichiardopol, Marinela Peneș, Vasilica Sandu.

<sup>1</sup> Bibliografia descoperirilor de la Budureasca însumează numeroase referințe, cu ilustrări de la caz la caz: v. V. Teodorescu, SCIV, 25, 2974, 4, p. 485—503; Idem, în *Actes du VII<sup>e</sup> Congrès international de Sci. Pré- et Protohistoriques*, Prague 1966, II, Praga, 1971, p. 2041—1044; Idem, în *Treasures from Romania*, Londra, 1971, p. 85—87, nr. cat. 392—396; Idem, în *XIV<sup>e</sup> Congrès international des études byzantines*, București 1971, p. 157—158 (tiparele pentru turnat podoabe); Idem, în *A VII-a Consfătuire de lucru a arheologilor din R.S.R.*, București, 1972, p. 43—46; Idem în *SCS MuzIst*, 2, 1964, 1971, p. 104—130; Idem, în *SCS, MuzIst, RSR București*, 1974, p. 27—30; Idem, în *Roumanie, Pages d'histoire* 2, 1980, p. 56—91; Idem, în *Spiritualitate și istorie la Intorsura Carpaților*, Buzău, 1983, p. 78—92 fig. 6/4—3, 13 — elemente paleocreștine de la Budureasca (alteile ilustrate în albumul *Strămoșii românilor*/Florescu-Miclea/, *Daco-romani* 2, București, 1980), O expresivă ilustrare de vestigii meșteșugărești și artisanale, tipare pentru bijuterii, brățări, cercei, fibule (digitată și romano-bizantină cu piciorul legat), pandantive, aplic etc., la V. Teodorescu, în *Prahova. Tradiții de luptă și înfăptuiri socialiste*, Ploiești, 1974, p. 22—23, planșa fig. a—t. Un tipar reia D. Berciu, *Era socialistă*, 56, 1976, 12, p. 26; altele la Ligia Birzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, București, 1979, p. 67, fig. 14. Planșa publicată de noi în București, 9, 1972, p. 85, fig. 6/1—13, a fost reprodusă foto în BHIR, XVI, București, 1975, p. 188, fig. 12 (10 piese).

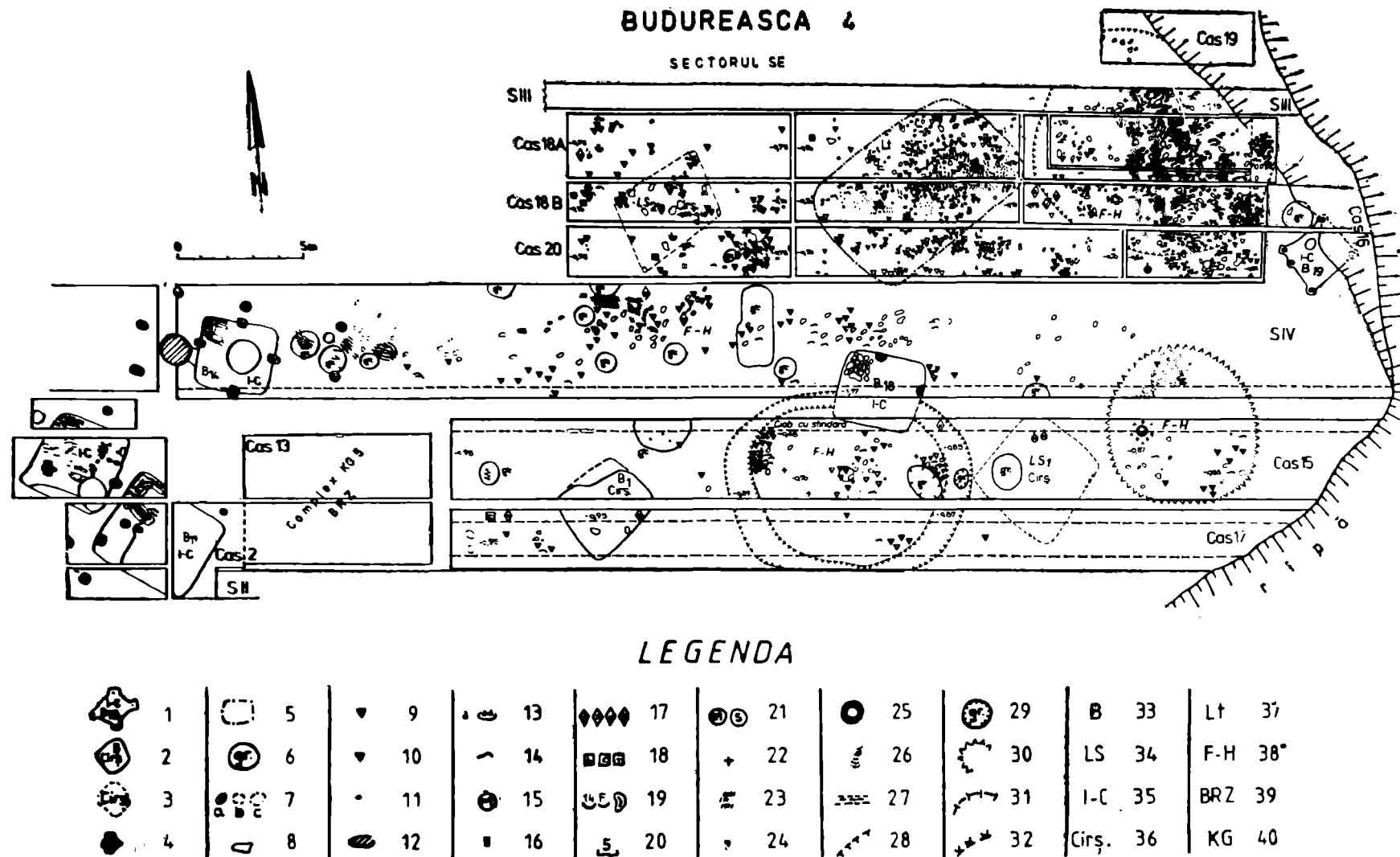


Fig. 1. Budureasca 4. Planul general al sectorului SE. 1 bordeie Ipotești – Căndești (sec. V – VII e.n.); 2 bordeie Cireșanu (sec. IV – V e.n.); 3 locuințe Cireșanu (LS); 4 cuptor de redus minereul de fier, sec. V e.n.; 5 locuință Lt (LS); 6 gropi (diverse epoci); 7 gropi de pari (a = i – C; b = Cirș; c = Lt); 8 pietre; 9 ceramică la roată; 10 ceramică lucrată cu mâna; 11 chirpic ars; 12 vatră/arsură *in situ*; 13 bucăți de vatră dislocate; 14 os animal; 15 monedă; 16 tipare de turnat podoabe; 17 piese mărunte de bronz; 18 obiecte de fier; 19 obiecte de lut deosebite; 20 obiecte de os; 21 mărgelă, sticlă; 22 os uman calcinat; 23 cărbune; 24 zgură; 25 castron depus peste oase calcinate; 26 făgașe cu pietriș; 27 cenușă; 28 șanțuri adânci; 29 gropi F-H; 30 perimetru F-H; 31 perimetre diferite epoci; 32 perimetru KG; 33 bordei; 34 locuință de suprafață; 35 Ipotești – Căndești; 36 Cireșanu; 37 Latène; 38 Ferigile – Ilis-  
tria; 39 epoca bronzului; 40 complex general megalitic Brz (legenda este valabilă și în cazul fig. 4A, 9a și 11).

1) *Locuința de suprafață LS<sub>2</sub>* (fig. 2, 2; 4/A.) este rectangulară (2,85/3,00 × 3,80/3,90 m), deformată spre romb prin tasarea terenului. Laturile sale sunt marcate prin pietre sau grupuri de pietre rânduie relativ aliniat (în ciuda deranjărilor suferite ulterior) delimitând aria locuinței cu podeaua orizontalizată prin nivelare. Rarele cioburi de tip Cireșanu se aflau, de regulă, pe lângă pietre. În perimetrul LS<sub>2</sub>, spre colțul de N, apare un grup de pietre împreună cu ceramică, granule de chirpic ars, cărbuni, oase de animale, fără să indice o vatră propriu-zisă (arsura *in situ* lipsind), iar în colțul de V s-a putut observa clar o groapă de par (printre pietre), conținând câteva cioburi tipice. Pe baza observațiilor de mai sus, putem admite, ipotetic, că LS<sub>2</sub> comporta o construcție de suprafață, cu „tălpi” de lemn montate pe (susținute din loc în loc de) pietre, așa cum și azi se mai practică în arhitectura populară la casele din paiantă. În același sens pledează și „aliniamentul Cireșanu” (v. mai jos).

*Inventarul locuinței* și al nivelului ei cuprinde ceramică tipică Cireșanu, lucrată cu roata sau cu mâna (fig. 5/B), un cuțitaș de fier, o bucată de tablă, o fusaiolă și un lustruitor miniatural din lut (fig. 5/A 1, 2).

2) *Complexul cu cuptoare de redus minereul de fier* (fig. 2/4; 4/B; 5/C) suprapune direct dărâmăturile unei locuințe Latene din sec. II—I î.e.n., în masa căreia se adânceau ușor vetrele albiate și zgurificate ale cuptoarelor de redus minereul. În grundriss, a apărut mai întâi cuptorul nr. 3. La nivelul de bază — păstrat — al cuvei cuptorului nr. 3, la -0,40 m, întregul complex apărea ca o pată mult mai închisă la culoare decât culoarea stratului Latene, iar la 1,70 m vest și sud-vest de cuptor se conturau două pete cu puternică pigmentație de cărbuni, indicând, probabil, locul grămezilor de cărbuni folosiți la combustie. Spre nord de cuptorul nr. 3, a apărut, la -0,43 m, cuptorul nr. 4, aproape alăturat. Cuptoarele, petele grămezilor de cărbuni, câteva pietre și cioburi, pigmentii de zgură și cei proveniți din măcinarea pereților dislocați ai cuptoarelor se înscriau într-o formă rectangulară (2,40 × 2,00 m), sugerând prezența unui adăpost simplu, de pildă un fel de șură. Din acest context provine o mărgică din pastă sticloasă neagră, cu o linie albă șerpuită jur-împrejur (fig. 5/3).

*Cuptoarele de redus minereul de fier nr. 3 și 4* (fig. 2/5, 6; 6). Erau situate către colțul de N al perimetrului rectangular amintit și sunt asemănătoare în plan. Căușul rotund al vetrei — creuzetul — măsoară 15–16 cm în diametru (interior), dar datorită arsurii puternice, pătrunsă pe aproape 10 cm în jur, în pământ, cuptoarele par mai largi. Pe vatră, zăceau bucăți de zgură, cărbuni și cenușă. Un ciob Cireșanu a pătruns în creuzetul cuptorului nr. 3 după defaectare, când s-a extras șarja. Zgură

se mai afla și în jurul cuptorului, imediat la sud de aceasta găsindu-se și o bucată mare de cuvă, alte două bucăți zăcând mai departe, spre N de cuptor. După degajarea completă a cuptorului nr. 3, alăturat lui, s-a conturat și creuzetul cuptorului nr. 4 (fig. 2/6). Cuptorul, de mici dimensiuni, avea, probabil, cuva tronconică, cu pereții ușor arcuiți către bază, unde cuptoarele de acest tip sunt dotate cu un tub suflant, pentru ațâțat combustia, cu ajutorul foalelor. Menționăm că turte de fier (lupe) de mici dimensiuni, corespunzând dimensiunilor vetrei cuptoarelor, au apărut în numeroase rânduri la Budureasca 4, unde, anterior, au mai fost cercetate alte două cuptoare de redus minereul de fier, similare, aparținând, însă, unul nivelului Ipotești-Cândești I a (sec. V e.n.), iar altul nivelului Ipotești-Cândești I b (sec. V–VI e.n.).

3) „*Aliniamentul*” *Cireșanu* (fig. 2/1; 7/A) este format din pietre sau grupe mici de pietre aliniate pe axul E–V, din loc în loc, la oarecare distanță între ele. Într-un caz, s-a putut sesiza o groapă de par, din care provine o monedă de bronz, fragmentară (fig. 8/1), modulul ei mic fiind specific emisiunilor din sec. IV–V e.n. (Este a treia monedă ivită în complexe Cireșanu la Budureasca 4.) O altă groapă de par se afla la N de aliniament, aproximativ pe aceeași linie cu un grup de pietre din cas. 18 B, perpendicular pe amintitul ax E–V. Nu putem preciza lămurit rostul acestui aliniament, cu similitudini în alte complexe de la Budureasca 4 (ivite anterior). Ceramica (fig. 7/B) mai frecventă aici — altfel rară în rest — și moneda din groapa de par sprijină ipoteza unor elemente asemănătoare situației din LS<sub>2</sub> Cireșanu (v. mai sus): temelii de locuință de suprafață. Astfel de temelii (de influență romană) se cunosc și în cazul unor locuințe Sântana de Mureș (sec. IV e.n.), reprezentând în nivelul Cireșanu încă o dovadă a tradițiilor Sântana de aspect (daco-) roman, cu influențele directe romane târzii.

4) *Bordeiul nr. 1* (fig. 9a) este rectangular-trapezoidal în plan, cu laturile inegale (2,93 × 2,85 × 2,00 × 3,15 m), cea dinspre NV fiind repliată către interior, probabil cu scopul de a crăta o laviță. Umplutura bordeiului, foarte depigmentată, nu contrasta decât slab față de stratul Latene pe care îl perfora, îngreunând și întârziind precizarea complexului-bordei, lipsit de vatră sau cuptor în interior. Inventarul apare sărac în ceramică, oase, pietre. Un mic cercel de bronz evidențiază, însă, preocupări privind prelucrarea metalelor, în vederea realizării po-doabelor (fig. 9b). Turnat în tehnica pseudo-filigranului și pseudo-granulării, cercelul este minuțios confecționat, lucru surprinzător în raport cu dimensiunile sale neînsemnate, căutând să redea clar trei „perle” (fig. 8/2), care imită trei mărgelile înșirate pe un fir de metal

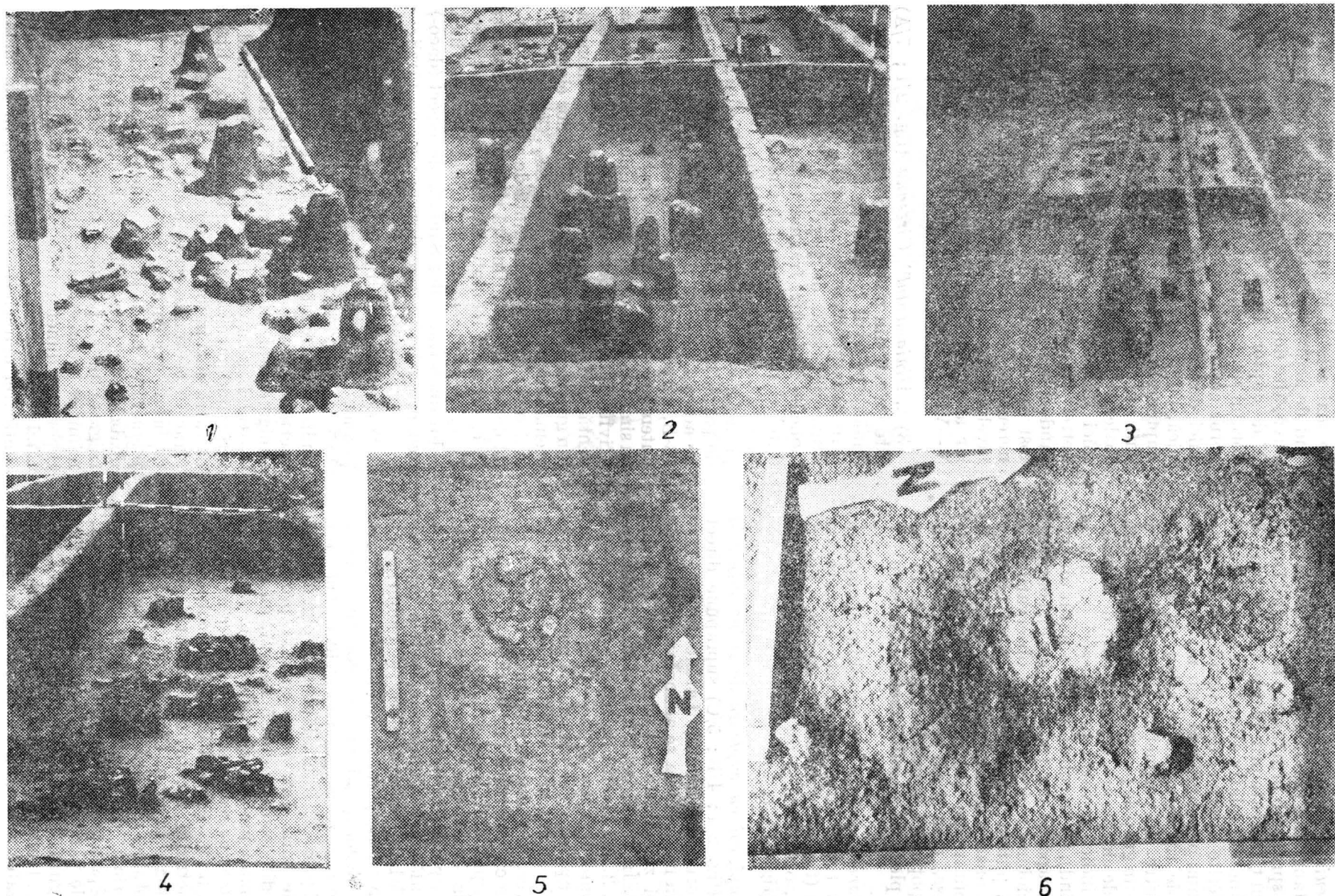


Fig. 2. Budureasca 4. Vederi de ansamblu asupra complexelor de tip Cireșanu. 1 aliniamentul din cas. 20; 2 locuința de suprafață nr. 2; 3 ansamblul casetelor 18A, 18B, 20 (în prim plan  $LS_2$ , în plan secundar amplasamentul cuptoarelor de redus minereul de fier nr. 3 și 4). 4 zona cuptoarelor de redus minereul de fier nr. 3 și 4 amplasate peste o locuință Latène, din cas. 18 A<sub>2</sub>; 5 cuptorul de redus minereul de fier nr. 3, *in situ*, în curs de dezvelire; 6 cuptoarele de redus minereul de fier nr. 3 și 4 *in situ*, după degajarea completă.



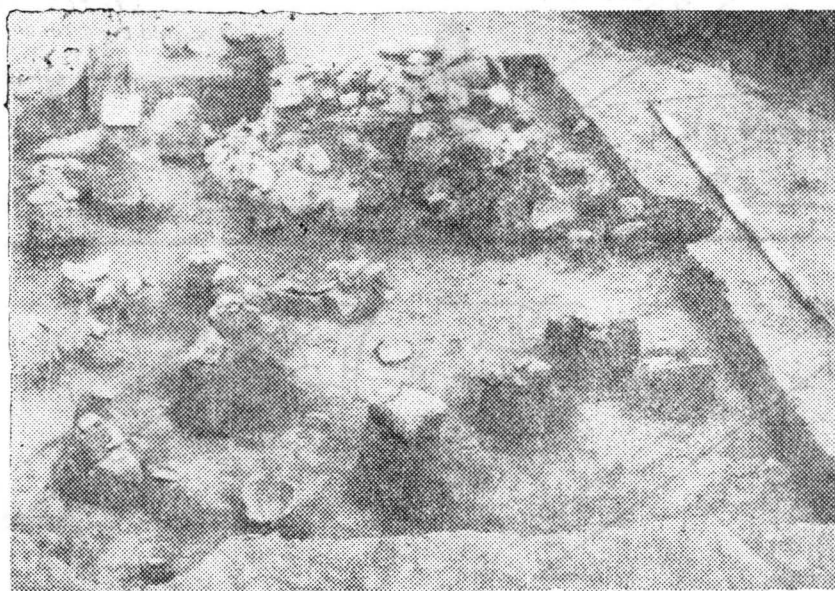
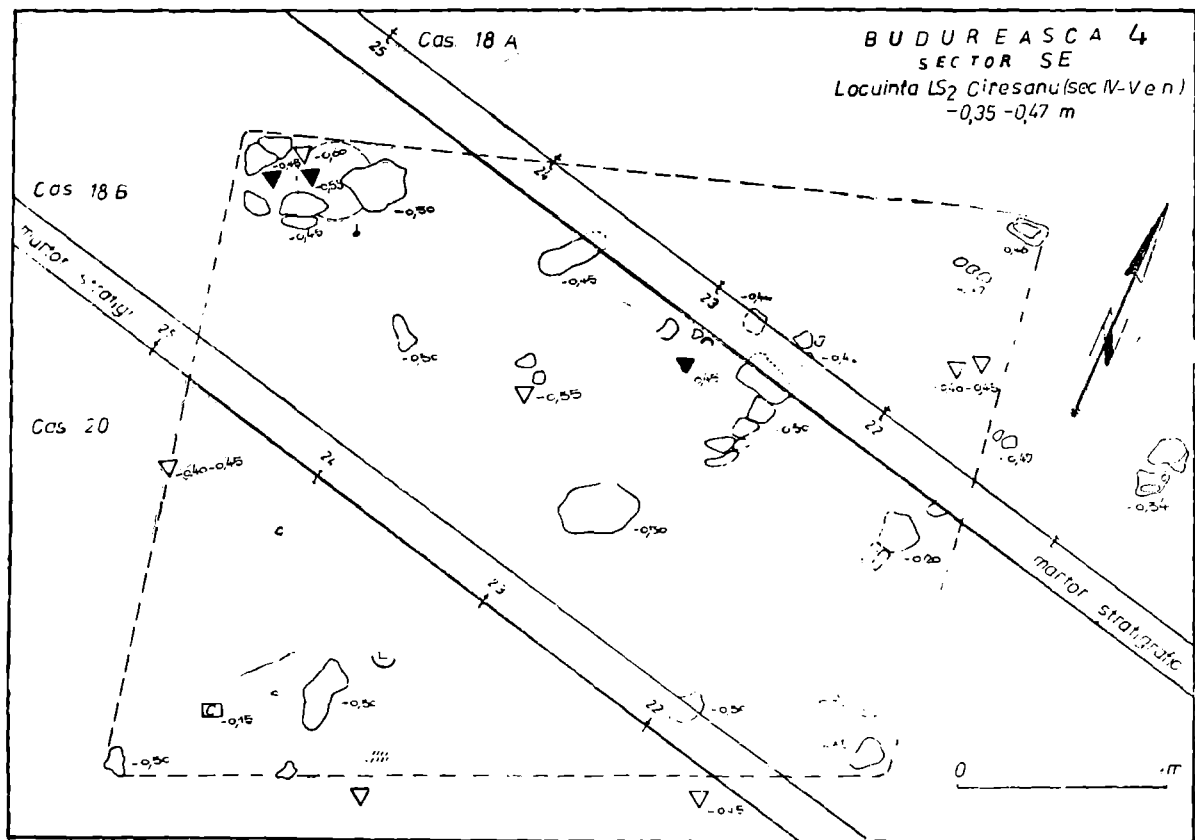


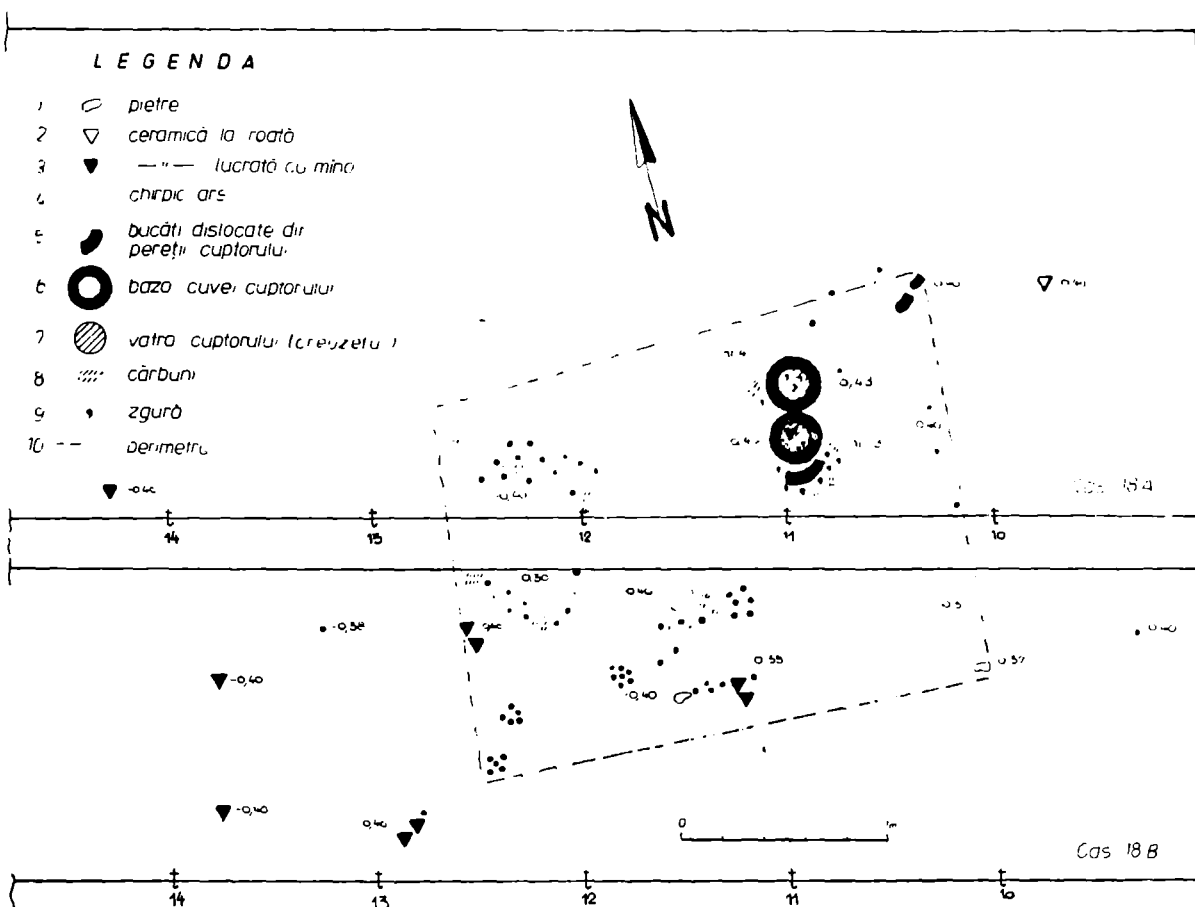
Fig. 3. Budureasca 4. Complexe străromânești de tip Ipotești — Căndești, sec. V — VII e.n. 1 bordeiul nr. 15, din SV- în curs de cercetare, având cuptorul de piatră în colțul nord-vestic; 2 bordeiul nr. 19, din cas. 16, în curs de cercetare 3. cup- torul de redus minereul de fier nr. 5 (din S.V.).

cu un capăt lătit. Cerceul este, cert, un produs local, turnat la Budureasca 4, într-un tipar de genul celor aflate în „groapa T”/65, în ale căror matrițe se realizau podoabe pseudo-filigranate și pseudo-perlate (v. V. Teodorescu, București, 9, 1972 p. 85 fig. 6/9, și *Prahova—Tradiții...*, Ploiești, 1974 p. 22, tipare din cele 4 aflate în „gr. T”). Mici cercei din fir simplu, de metal — nu știm dacă au perlări la un capăt — sunt

extrem de frecvenți în necropola romano-bizantină de la Callatis (Constantin Preda, *Callatis*, București, 1980, pl. 49/4—5, pl. 59/M 63.1, M 71 etc.). Apartenența cerceului de la Budureasca 4 la sfera civilizației romano-bizantine este evidentă și în consens cu ansamblul descoperirilor din complexele Cireșanu (v. și mone- dele).



A



B

Fig. 4. Budureasca 4. Complexe daco-romane de tip Cireșanu (sec. IV — V e.n.). A planul locuinței LS<sub>2</sub>; B planul zonei cuptoarelor. Vezi planul general al zonei arheologice.

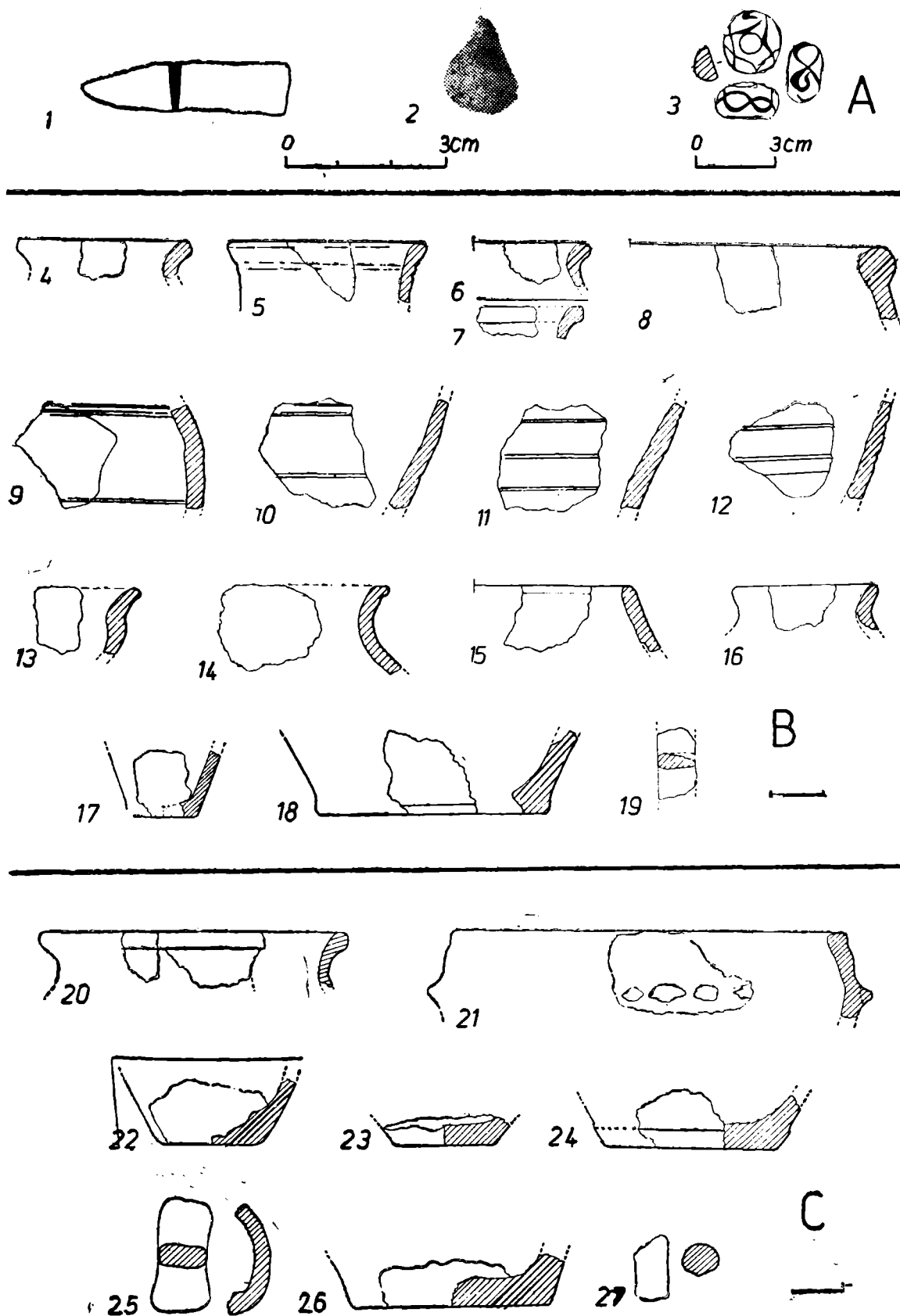


Fig. 5. Budureasca 4. Materiale din complexele Cireșanu (sec. IV – V e.n.) A obiecte mărunte: 1, 2 cuțit de fier și lustruitor miniatural de lut din LS<sub>3</sub>; 3 mărgică din zona cuptoarelor de redus minereul de fier nr. 3 și 4; B ceramică lucrată la roată (4 – 12) și lucrată cu mâna (13 – 19) din LS<sub>2</sub>; C ceramică lucrată la roată (20, 22 – 24) și cu mâna (21, 25 – 27) din zona cuptoarelor de redus minereul de fier nr. 3 și 4 (sec. IV – V e.n.).

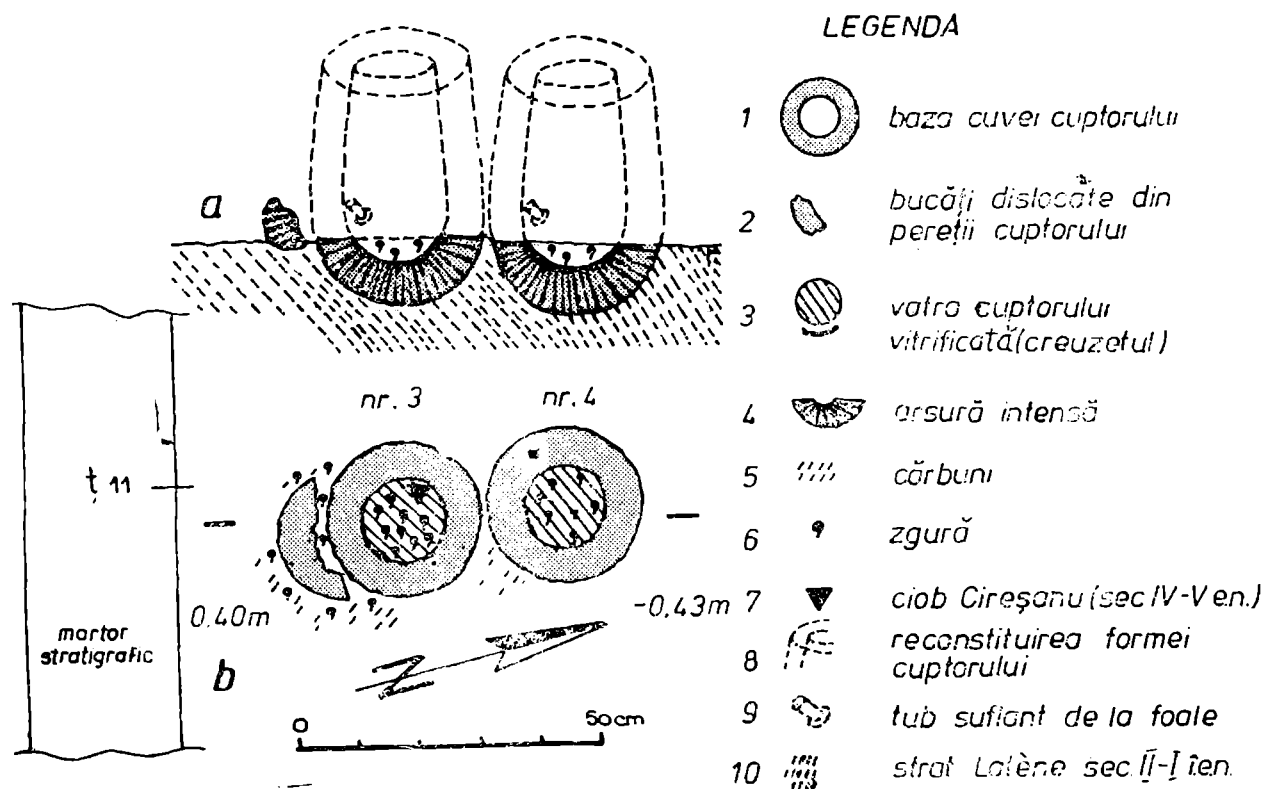


Fig. 6. Budureasca 4. Cuptoarele de redus minereul de fier nr. 3 și 4 din nivelul Cireșanu (sec. IV – V e.n.), a. plan; b. profil.

#### COMPLEXELE STRĂROMĂNEȘTI DE TIP IPOTEȘTI-CÂNDEȘTI (sec. V/VI–VII e.n.)

Sunt reprezentate de :

1) *Cuptorul de redus minereul de fier nr. 5* (fig. 3/3). A apărut pe latura nordică a S. V, în carourile 18–19, unde am întâlnit zgură, și aparține stratului Ipotești-Cândești II (sec. VI–VII e.n.). El este distrus parțial de o groapă modernă pentru plantat pomi fructiferi. Cavitățile lui, cu arsură foarte intensă (12–15 cm), se adâncea în stratul Ipotești-Cândești I. Comparativ cu alte cuptoare de redus minereul de fier, datând din răstimpul sec. IV–VII e.n., descoperite până acum la Budureasca 3, Budureasca 4 și Budureasca 9, cuptorul nr. 5 de la Budureasca 4 prezintă un tip propriu, prin dimensiuni, formă și structură.

Jumătatea păstrată a cuptorului indică un plan circular, cu diametrul de 0,33–0,35 m, cât avusese inițial creuzetul (fără arsura din jur), a cărui vatră apare în profil foarte slab albiată, aproape plană. Pereții cuvei, păstrați în partea nordică pe o înălțime maximă de 13 cm, sunt vizibil înclinați spre interior, indicându-ne o cuvă cu forma accentuat tronconică. Atât pereții constituind cuva, cât și vatra cuptorului, reprezentând creuzetul, prezintă în mod clar câteva făcuiri succesive, executate din lipitură de lut fin, nisipos. În secțiunea vetei, au putut fi constatate trei astfel de lipituri, astăzi zgurificate, care — alături de vatra

inițială amenajată direct în pământul nelutuit — atestă că instalația a produs patru șarje consecutive, fără să fi fost necesar ca pereții cuvei să fie distruși pentru extragerea lupei din cuptor. Cuptorul fusese, din vechime, perfect curățat în interior, semn că se preconiza o a cincea șarjă. Observațiile de mai sus conduc la concluzia că structura cuptorului nr. 5 a implicat existența unei guri laterale, ca o fereastră obturabilă, prin deschiderea căreia se extrăgea lupa (diametrul mult micșorat al gurii „coșului” nu permitea scoaterea lupei pe sus), eliminându-se distrugerea cuvei. Fereastra a permis totodată luitura atentă a creuzetului și a cuvei, spre bază, fără a lăsa urme de degete, fapt imposibil de realizat printr-o făcuire practică de sus în jos.

Prin detaliile enunțate, cuptorul nr. 5 de la Budureasca 4 aparține tipului de cuptoare dacice de redus minereul de fier, de genul celor cu „ușă”-placă obturantă de lut ars, cum este cuptorul din epoca dacică de la Doboșeni, jud. Harghita (Z. Székely, *Materiale*, 5, 1959, p. 233 ; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la Daci*, București, 1979, p. 23, 35), tip de cuptor utilizat și în epoca daco-romană, în sec. IV e.n., la Fizeș jud. Caraș-Severin (E. Iaroslavschi, R. Petrovski, *Tibiscus*, 3, 1974 p. 150, fig. 36).

Pentru secolele VI–VII e.n., cuptorul nr. 5 de la Budureasca 4 constituie prima atestare





a perpetuării tipului de cuptor străvechi dacic până în epoca străromânească.

2) *Bordeiele de tip Ipotești-Cândești* (sec. V—VII e.n.). Bordeiele 18 și 19 au apărut în secțiunea IV, cas. 15, respectiv cas. 16. Bordeiul 18 a fost surprins și cercetat integral, iar din B<sub>19</sub> s-a putut cerceta jumătatea din vest, care nu a fost distrusă din vechime de surparea malului E al terasei.

Practicarea secțiunii V (la N de S. III) până la nivelul sterilului galben nisipos, ce separă complexele din epoca bronzului de nivelul complexelor hallstattiene târzii, a dus la interceptarea în diferite porțiuni ale S. V, alături de cuptorul nr. 5, amintit mai sus, a unui număr de cinci bordeie ce aparțin depunerilor Ipotești-Cândești straturile I sau II, iar gropile lor perforază și deranjează straturile Latène și Hallstatt târziu și se adâcesc în sterilul aflat deasupra nivelului din epoca bronzului. Dintre cele cinci bordeie surprinse, numai B a fost cercetat în porțiunea interceptată în S. V, restul bordeielor (B 16, B 17, B 20 și B 21) urmând a fi cercetate în viitor.

*Bordeiul 15* (fig. 3/1 ; 10). Aparține stratului Ipotești-Cândești II. A fost surprins la capătul vestic al secțiunii V între carourile 50—57. Forma sa este rectangulară, secțiunea V interceptând trei dintre laturi. Latura de N, în întregime degajată, are lungimea de 3,65 m. Celelalte două laturi s-au surprins numai în parte, pe următoarele lungimi : din latura vestică — 3,50 m, din latura estică — 2,25 m, restul lor continuând în perețele sudic al secțiunii V, în terenul dintre secțiunile III și V, teren necercetat încă. Laturile bordeiului sunt drepte ; la mijlocul lor, în cazul laturilor N și E sunt gropi de pari, iar în colțul NE s-a surprins existența unei nișe, în care s-a realizat închertarea bărnelor locuinței în sistemul „coadă de rândunică”. În colțul NV, așezat în contrapantă, s-a dezvelit pietrarul bordeiului, construit din pietre de râu și lespezi dispuse în jurul unei vetre. În jurul pietrarului, ca și la partea sa superioară, peste grămezile de pietre provenite din dărâmarea lui, s-au găsit numeroase fragmente ceramice. Deși nu a fost demontat, după forma și amplasarea pietrelor, pietrarul este dreptunghiular, cu gura spre latura de E a bordeiului. Umplutura bordeiului 15 conține pigmenți de humus în colmatări de sol maroniu, cenușiu deschis (cu aport cenușos) și slab gălbui (datorită aportului granular nisipos specific stratului Ipotești-Cândești II). Umplutura include, de asemenea, pietre de râu mari și mijlocii, prundiș, pigmenți de cărbune concentrați în jurul pietrarului și la sudul acestuia, precum și oase de animale, bucăți de chirpic și râșnițe, ceramică și inventar mărunt.

*Obiecte mărunte.* Cataramă de fier (fig. 13/4), puternic oxidată, cu acul lipsă, este dreptunghiu-

lară (4 × 2 cm), la partea anterioară are capetele rotunjite, iar la mijlocul părții dinspre curea o gătuire pentru fixarea spinului cataramei. Este realizată în tehnica forjării și martelării și imită cataramele romano-bizantine de bronz, realizate prin turnare. O altă cataramă de fier (fig. 13/1) a fost descoperită în colțul NE al bordeiului. Are forma trapezoidală cu capetele rotunjite și cele două laturi lungi ușor arcuite spre interior. Catarama este puternic oxidată și are dimensiunile de 4 × 3,5 cm. A fost realizată tot în tehnica forjării și martelării, dintr-un fir cu secțiunea profilată. Tot în colțul NE, alături de ultima cataramă, s-a descoperit o fusaiolă de lut în formă de mosorel, din pastă fină, de culoare gălbuie-cenușie ; are înălțimea de 2,5 cm și diametrul de 2,2 cm (fig. 14/2). Inventarului mărunt aparținând B<sub>15</sub> i se alătură o jumătate de mărgică sferică, din pastă sticloasă albastră, care, pe circumferința maximă, are un ochi în relief, realizat din pastă sticloasă galbenă (fig. 13/3).

Ceramica din B<sub>15</sub> (fig. 11) este lucrată la roata olarului și cu mâna (v. mai jos, descrierea ceramicii aparținând complexelor Ipotești-Cândești).

*Bordeiul 16* (fig. 10). Aparține stratului Ipotești-Cândești II. A fost înregistrat în grundrisul secțiunii V, între carourile 28 și 32. Strati-grafic, suprapune și taie alt bordei Ipotești-Cândești : B<sub>20</sub>. Are plan rectangular, cu laturile drepte sau ușor arcuite și colțurile rotunjite. Au fost surprinse în plan trei dintre laturile sale : cea nordică în întregime, iar laturile estică și vestică doar parțial, ele intrând în malul sudic al secțiunii V, care ascunde și a patra latură a bordeiului. Dimensiunile laturilor surprinse sunt următoarele : latura nordică — 2,50 m, latura estică — 2,30 m, latura vestică — 3,65 m. În colțul NV este dispus pietrarul, din care, în stadiul actual al săpăturii, nu s-a surprins decât moțul, compus din pietre de râu mari și mijlocii și având în jur câteva fragmente ceramice. În planul S. V, groapa bordeiului apare de nuanța cenușie deschisă, a humusului nisipos, cu pigmentație puternică de cărbune în partea vestică și predominantă de chirpic în partea estică. În perimetrul amintit al bordeiului au apărut, spre centru, câteva pietre mai mari, la sud de care se concentrează un grup de oase de animale și fragmente ceramice. Inventarul, descoperit până acum, aparținând B<sub>16</sub>, este compus din obiecte mărunte de fier sau lut și din ceramică lucrată la roata olarului și cu mâna (fig. 11), la care ne referim în descrierea ceramicii aparținând complexelor Ipotești-Cândești. S-a aflat și un fragment de râșniță.

*Obiecte mărunte.* Fragment de lamă de cuțit (fig. 3/5), din fier, rupt în două din vechime, puternic oxidat, cu dimensiunile de 4 × 1 cm și secțiunea triunghiulară ; „cuțitoaie” (fig.

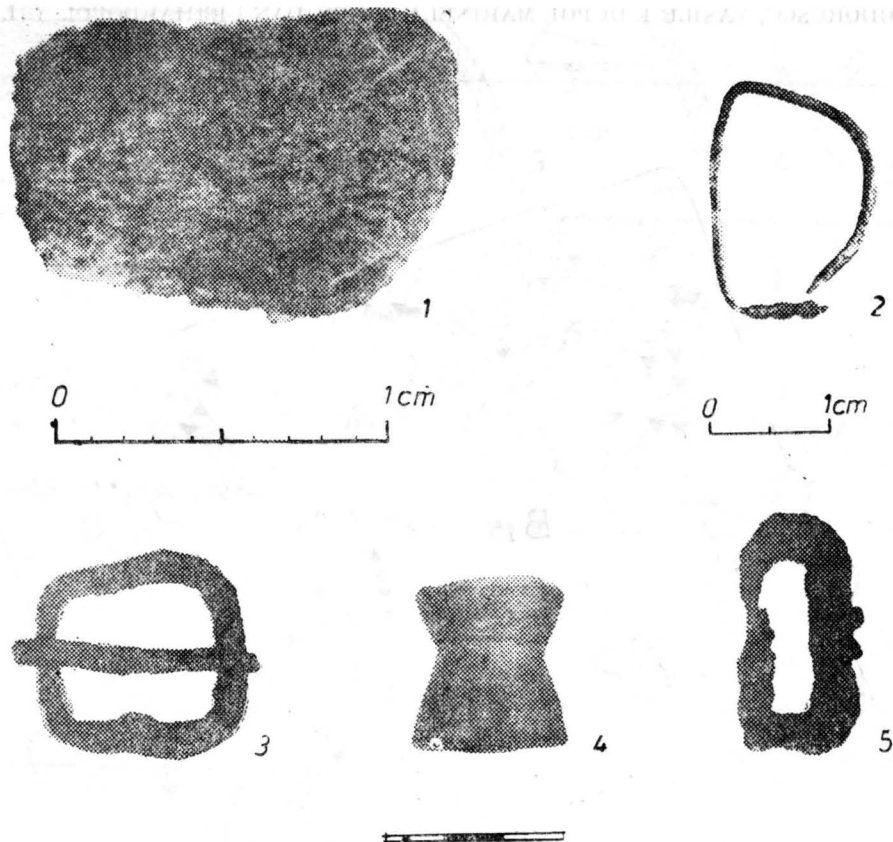


Fig. 8. Budureasca 4. Obiecte din complexele de tip Cireșanu, sec. IV – V e.n. (1–2) și din complexele de tip Ipotești – Căndești, sec. V – VII e.n. (3 – 5). 1 monedă fragmentară din aliniamentul Cireșanu; 2 cercei de bronz din B<sub>1</sub> de tip Cireșanu; 3 – 5 catarama de fier și fusaiolă din B<sub>15</sub> de tip Ipotești – Căndești.

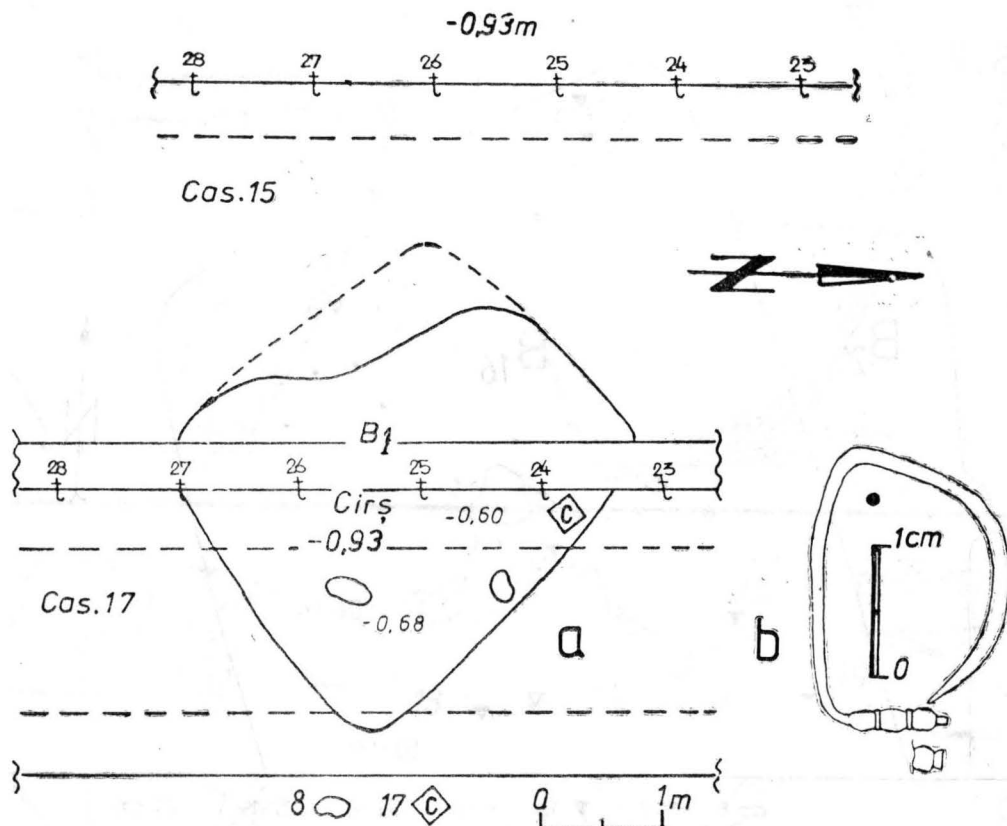


Fig. 9. Budureasca 4. Planul bordelului 1 de tip Cireșanu (a) și cercei de bronz din inventarul său (b).

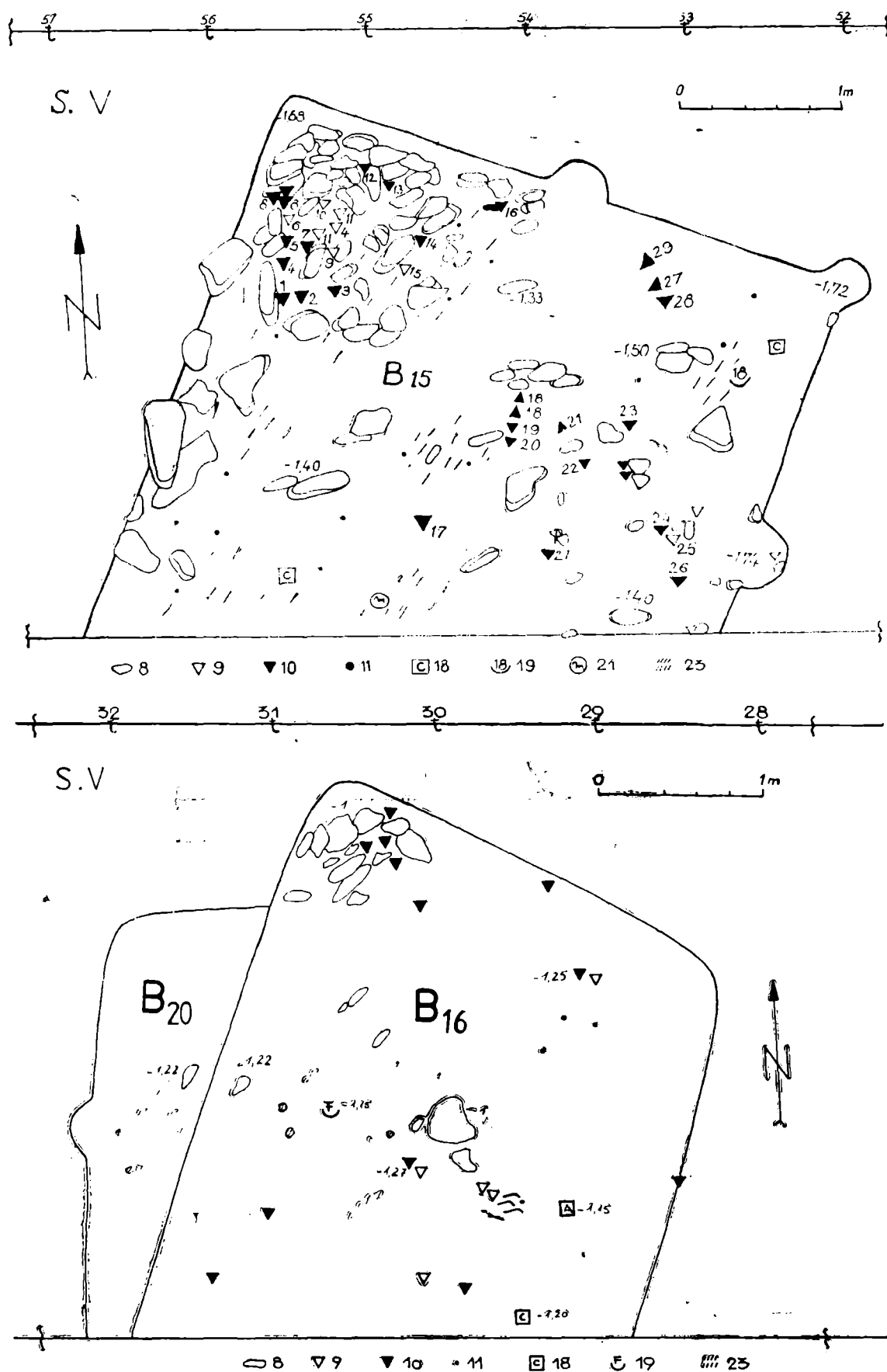


Fig. 10. Budureasca 4. Planul bordeielor 15, 16 și 20 de tip Ipotești – Căndești.

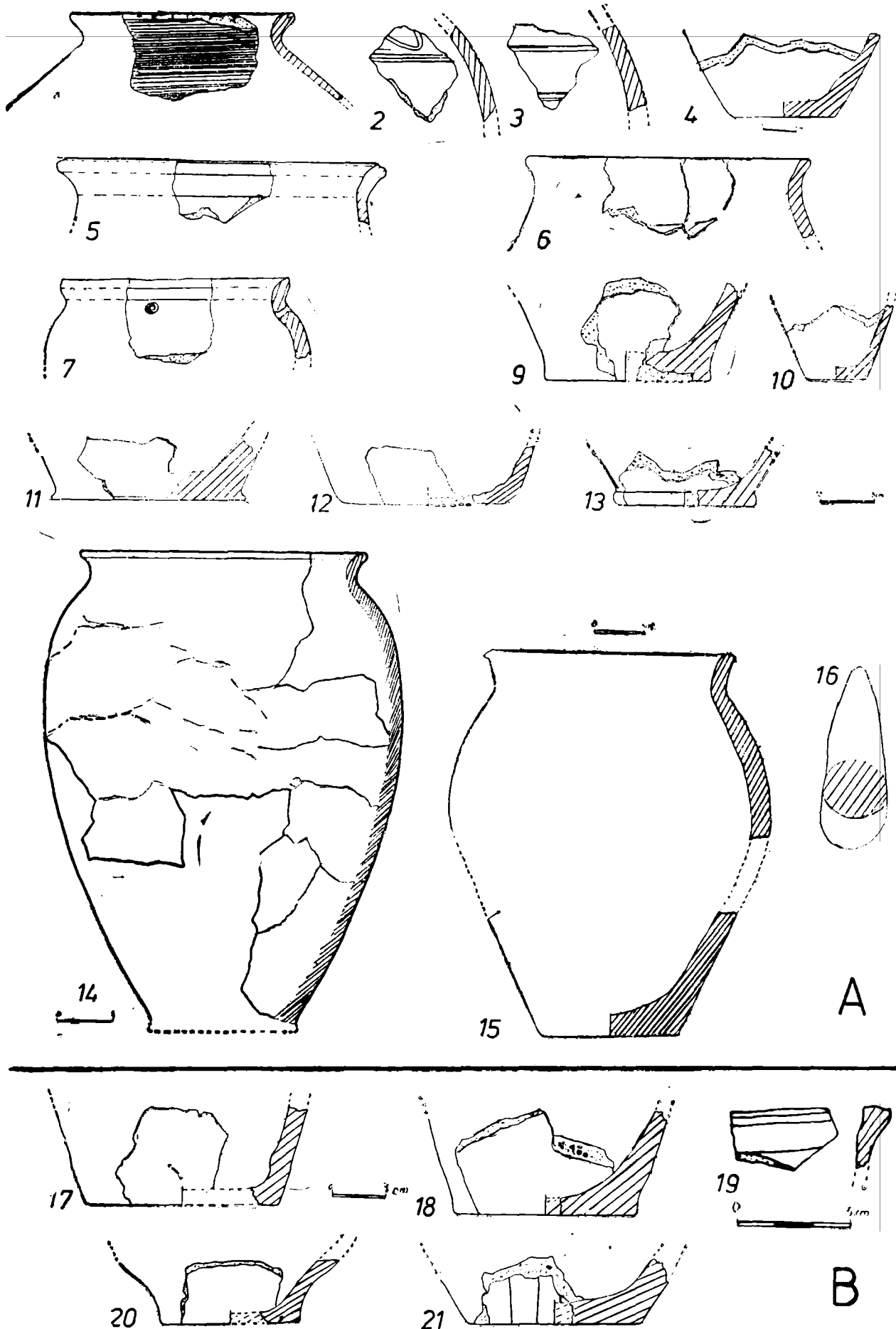


Fig. 11. Budureasca 4. Ceramică străromânească din bordeie de tip Ipotești — Căndesti.  
 A ceramică din B<sub>15</sub>; B ceramică din B<sub>15</sub>; 1 — 4, 17 — 19 ceramică lucrată cu roata; 5 — 15, 20 — 21 ceramică lucrată cu mâna; 16 pisalog de piatră aflat în vasul nr. 15.



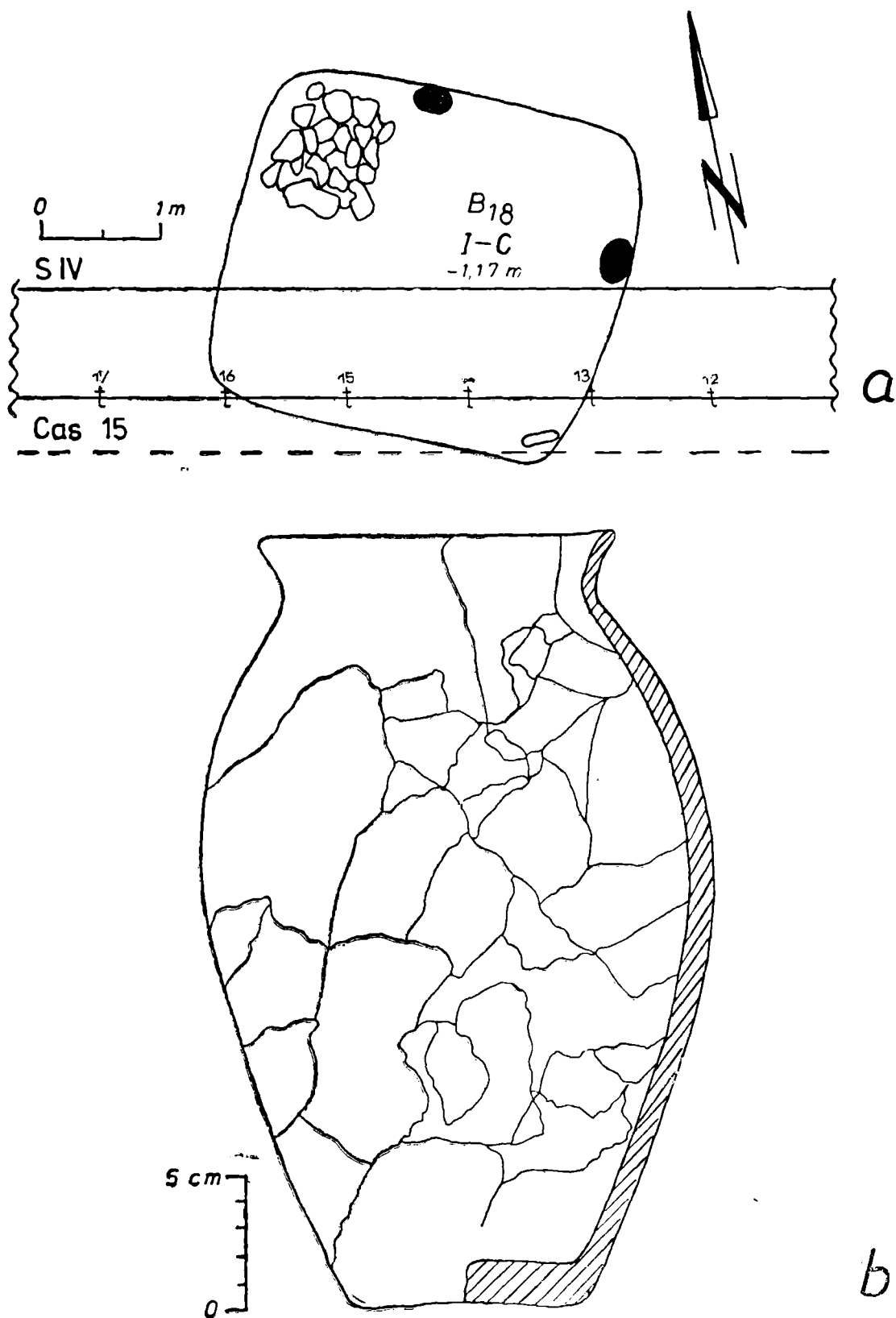


Fig. 12. Budureasca 4. Planul bordeiului 18 de tip Ipotești – Căndești, sec. VI – VII c.n. (a) și vas lucrat cu mâna în tradiție dacică (b) din inventarul B<sub>18</sub>.

13/6), din fier, arcuită la capete, puternic oxidat, cu dimensiunile  $7 \times 1$  cm și secțiunea ușor concav-convexă. O jumătate de fusaiolă bitronconică (fig. 13/7), fațetată vertical, lucrată din pastă cărămizie-gălbuie cu cioburi pisate, are diametrul de 2,8 cm și înălțimea de 1,7 cm.

**Bordeiul 17.** Interceptat la capătul estic al secțiunii V (în carourile 14–20), are forma rectangulară, dreptunghi orientat cu axul longitudinal E–V. În grundrissul S. V au fost surprinse trei laturi ale  $B_{17}$ : integral cea nordică de 4 m lungime, parțial celelalte, estică și vestică, pe 2 m și respectiv 1,92 m, restul lungimii acestora ascunzându-se, încă, împreună cu cea de-a patra latură a bordeiului, în terenul necercetat, din sudul secțiunii V. Colțul NV al  $B_{17}$  este rotunjit, cel de NE prezintă, probabil, nișă.

În contrapantă, pe latura vestică, pe mijlocul ei,  $B_{17}$  este prevăzut cu un cuptor de lut, realizat prin cuptorire în peretele bordeiului depășind, deci, perimetrul gropii acestuia. În plan, din cuptor s-a surprins, în acest stadiu al cercetării, doar o porțiune cu dimensiunile pe axele E–V și N–S de cca 1 m; restul cuptorului continuă sub malul sudic al S. V, în terenul nesăpat încă. Gura cuptorului, orientată spre est, se distinge clar, marcată de o arsură ușor vineție, de pietre arse și bucăți de chirpic. Conturul cuptorului — având forma de „pungă” — se delimita, în plan, printr-o dungă de arsură puternică, roșcat-cărămizie pe linia de contact — odinioară — cu flacăra, degradându-se lent până la vinețiu închis-pământiu spre exterior, cca 5 cm. Deocamdată, în umplutura  $B_{17}$  nu a fost depistat pietrarul. Cercetările viitoare vor preciza dacă numai cuptorul — „pungă”, inclus în perimetrul locuinței și utilizat la coacerea pâinii, era sau nu folosit și la încălzire.

**Bordeiul 18** (fig. 12). Apartine stratului Ipotești-Cândești II, nivelul c, ultimul nivel Ipotești-Cândești de la Budureasca 4, databil către sfârșitul sec. VI — primele decenii (unu, doi) ale sec. VII e.n., pe baza unor aplici din  $B_{17}$  Ipotești-Cândești. Are pietrar în colțul de NV și gropi de pari pe mijlocul laturilor. Din zona S. IV a  $B_{18}$  provine un vas întregibil, lucrat cu mâna (specia II<sub>3b</sub>, cf. V. Teodorescu, SCIV 15, 1964, 4, p. 490), de un tip frecvent în complexele Ipotești-Cândești târzii (sec. VI–VII e.n.).

**Bordeiul 19** (fig. 3/2). Apartine stratului Ipotești-Cândești I, aflându-se în cas. 16 (sector SE), pe marginea estică a terasei de la Budureasca 4, prăbușit din vechime pe jumătate în răpă. Din planul rectangular, s-au păstrat parțial două laturi și, între colțurile de vest și sud, integral a treia latură.

Colțurile bordeiului 19 erau prevăzute cu nișă pentru îmbucarea bânelor (ce plăcau pereții bordeiului) în sistemul „coadă de rândunică”. Bordeie cu astfel de detalii au fost cercetate și la Budureasca 3, Budureasca 5, Budureasca 9 și Bozieni (1,5 km vest de Budureasca), unde B /1961 — dreptunghiular în plan — era fără pietrar sau cuptor (v. V. Teodorescu, SCIV, 15, 1964, 4, p. 487), cum probabil a fost și  $B_{19}$  de la Budureasca 4, care ar fi trebuit să păstreze, în contrapantă, cuptorul (dacă l-ar fi avut). La mijlocul laturii de SV și a celei de NV, s-au putut preciza gropile parilor adosați bânelor de la pereți în genul parilor care sprijineau pereții cunoscutei cule vechi românești de la Ercea, jud. Mehedinți. În umplutura cu pământ cenușos-închis, negricios, pigmentată de cărbuni și granule de chirpic, s-au aflat oase, bucăți de râșnițe, câteva pietre și ceramică, lucrată la roată sau cu mâna (se distinge un fragment din gura și umărul unei oale din pastă cu nisip, de culoare castanie-negricioasă, având drept ornament, pe umărul bombat, un fascicel format din trei caneluri orizontale; același fragment și altele lucrate la roată prezentau urme de slip, corodat).

**Bordeiul 20.** S-a conturat în carourile 31–33 ale secțiunii V, interceptându-se o parte din latura vestică pe o lungime de 2,5 m, colțul de NV, rotunjit, și foarte puțin din latura adiacentă nordică,  $B_{20}$  fiind suprapus și tăiat de  $B_{16}$ . Umplutura  $B_{20}$  este închis-cenușoasă, negricioasă cu puternică pigmentație de cărbune și sporadice bucăți de chirpic, particularități proprii stratului Ipotești-Cândești I. Pe baza caracteristicilor ce deosebeau umpluturile  $B_{16}$  și  $B_{20}$ , cât și a reconstituirii laturii vestice a  $B_{16}$ , impusă de prezența pietrarului în colțul de NV, s-a putut stabili raportul stratigrafic dintre cele două bordeie, în sensul că  $B_{20}$  aparține stratului Ipotești-Cândești I, fiind suprapus de  $B_{16}$  aparținător stratului Ipotești-Cândești II. Material arheologic în  $B_{20}$  nu s-a depistat încă.

**Bordeiul 21.** Apartine stratului Ipotești-Cândești II. Reprezintă bordeiul din care, în planul secțiunii V, s-a surprins cea mai mică suprafață, reprezentată de colțul NV al bordeiului, cu moțul pietrarului și o parte din laturile estică (3,75 m) și vestică (1,75 m), restul lor și al bordeiului continuând la sud de S. V, în terenul neatacat încă. În grundrissul secțiunii V, bordeiul apare de culoare cenușie deschisă cu pigmenti nisipoși, de chirpic, oase de animale și câteva fragmente ceramice.

Materialul arheologic colectat din  $B_{21}$  este reprezentat, în stadiu actual al cercetării, de obiecte mărunte și fragmente ceramice. *Obiecte mărunte.* Fragment bară de bronz, cu lungimea de 0,5 cm și secțiunea pătrată, puternic oxidat, probabil deșeu. Obiect de fier (fig. 13/8)

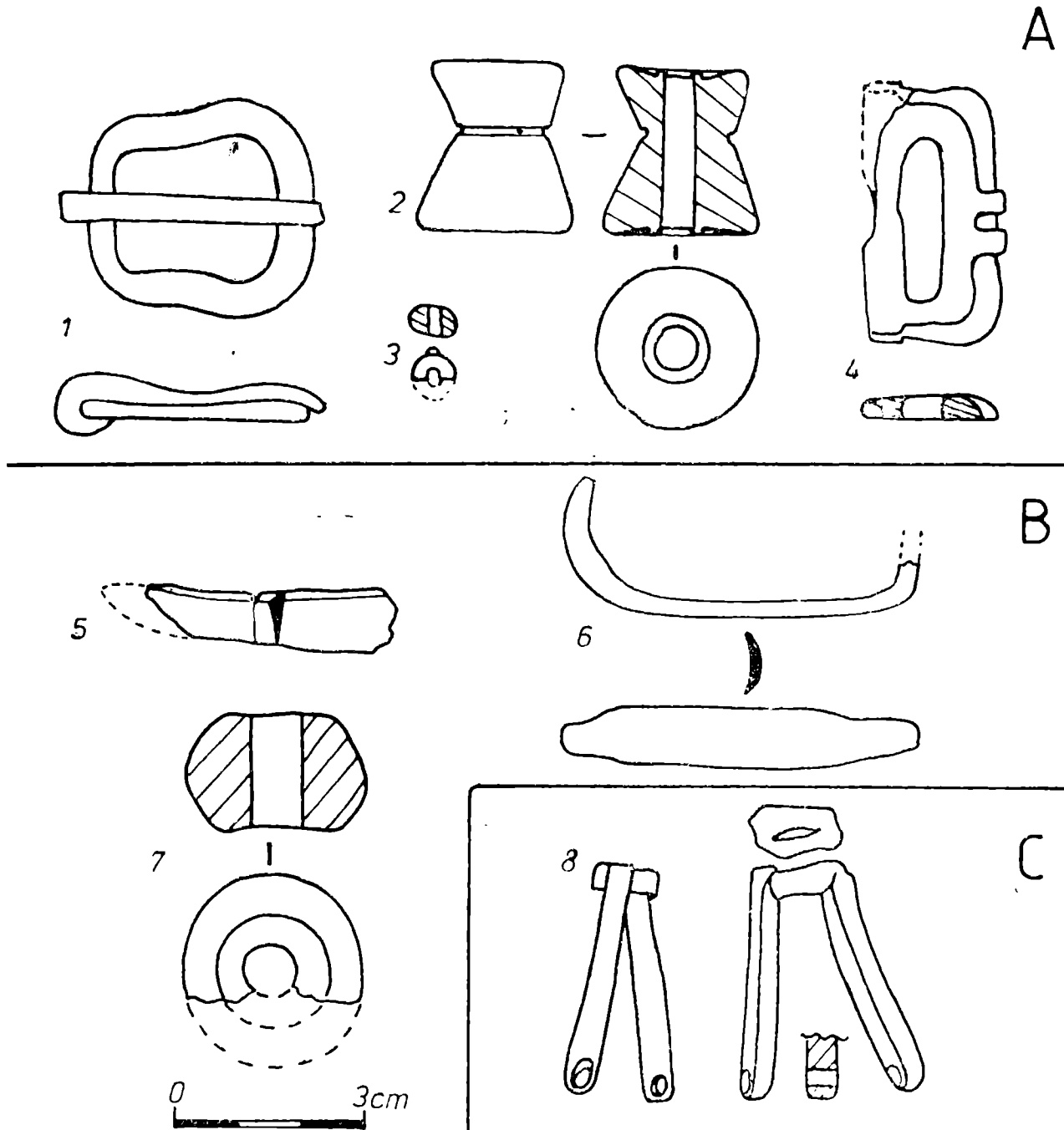


Fig. 13. — Budureasca 4. Obiecte străromânești din inventarul bordeicilor de tip Ipotești — Căndești: B<sub>15</sub> (A), B<sub>16</sub> (B) și B<sub>21</sub> (C). 1, 4 catarame; 2, 7 fusaiole; 3 mărgică allastră cu ochi galben; 5 cutit; 6 rașchetă cu două brațe; 8 element articulant dintr-un ansamblu neprecizabil (1, 4--6, 8 fier; 2, 7 lul; 3 pastă sticleasă).

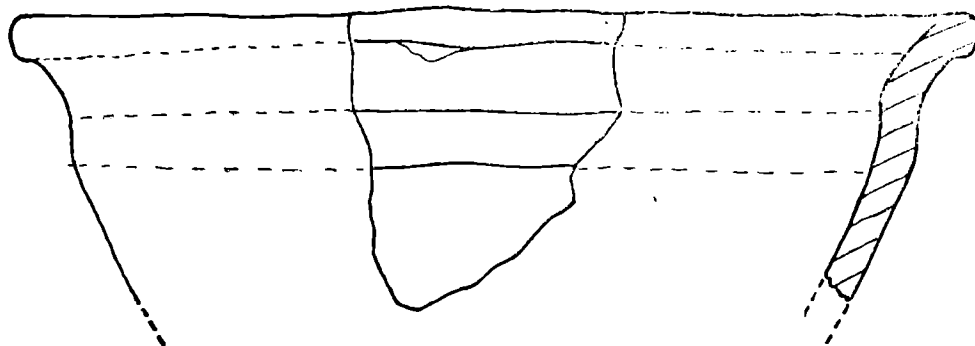


Fig. 14. Budureasca 4. Străchioară-castronaș (specia II<sub>3</sub>) de tradiție Cireșanu, din B<sub>15</sub> Ipotești — Căndești.

cu două brațe egale, ușor divergente și depărtate, fiecare dintre ele având la capăt câte un orificiu. Secțiunea brațelor este rectangulară. Baza din care pornesc brațele este elipsoidală și are în centru un orificiu alungit, mai mare decât cel al brațelor. Lungimea brațelor: 3,5 cm, iar a bazei 1,5 cm. V.T. M.P.

★

*Ceramica din bordeiele străromânești de tip Ipotești-Cândești* (fig. 11) ilustrează cele două categorii specifice acestor complexe:

I — ceramica lucrată la roata olarului (fig. 11/1—4, 17—19); II — ceramica lucrată cu mâna (fig. 11/5—15, 20—21).

Ambele categorii prezintă diversitatea tipologică proprie complexelor Ipotești-Cândești din nord-estul Munteniei (v. V. Teodorescu, SCIV 15, 1964, 4, 485—503; idem, SCȘMuzIST., 2, 1971, p. 104—130). Astăzi, când cercetările efectuate în așezarea daco-romană din sec. IV—V e.n. de la Cireșanu (4 km S de Mizil, jud. Prahova)<sup>4</sup> au adus precizări fundamentale privind ceramica ce precede etapa Ipotești-Cândești, putem constata clar legăturile directe — pe firul continuității neîntrerupte — dintre ceramica de tip Cireșanu (sec. IV—V e.n.) și ceramica de tip Ipotești-Cândești (sec. V—VII e.n.). Ceramica de import (categoria III) este mai rară decât în stadiul anterior (sec. IV—V e.n.).

I. *Ceramica lucrată cu roata* din complexele Ipotești-Cândești continuă să dezvolte cu precădere tipul de oală cu umăr pronunțat, bine arcuit (fig. 11/1—3), din lut cu nisip, de culoare castanie-cărămizie sau castanie ușor negricioasă. Drept decor, în partea superioară a vasului și îndeosebi pe umăr s-au aplicat striuri fine, orizontale, masate pe o porțiune lată (fig. 11/1), cu analogii la Bozieni (V. Teodorescu, SCIV 15, 1964, 4, p. 491, fig. 3/5), friza formată din linii în val între linii drepte, orizontale (fig. 11/2), canelurile organizate în grup (mă-nunchi) sau canelurile distanțate (fig. 11/3). Fundurile oalelor lucrate la roată (fig. 11/4, 17, 18) sunt, în unele cazuri, ușor profilate (fig. 11/18), vădind, în acest sens, tradiții de tip Cireșanu, păstrate, de asemenea, și în realizarea unor margini de oale, ale căror buze au un profil specific, bine conturat, mai mult sau mai puțin îngroșat (fig. 8/19). Ceramica fină cenușie a apărut rar (S. V).

II. *Ceramica lucrată cu mâna*, aparținând tipurilor Ipotești-Cândești, înfățișează oale (fig. 11/5—15, 20—21) și străchioare-castronașe (un exemplar fragmentar provine din B<sub>15</sub>, fig. 14), alte forme neapărând în săpăturile din anii 1981—1982. Și în cadrul acestei categorii (II), se pot constata puternice tradiții Cireșanu,

aparținând fondului dacic târziu. Avem în vedere oale de mari dimensiuni, cu corpul larg, umerii arcuiți, gâtul bine marcat și marginea clar sau puternic răsfrântă în afară (fig. 11/5—6, 8, 14), prezentând funduri masive și largi (fig. 11/9, 11—12, 17—18, 21) și buze deseori netezite în partea superioară (fig. 11/5—6). Buzele subțiate și gâtul mai scurt (fig. 11/7, 14) sunt reprezentative pentru ceramica lucrată cu mâna, aparținând stratului Ipotești-Cândești II de la Budureasca 4 (v. și vasul din B<sub>15</sub>, fig. 9 b), pe când buzele netezite abundă în stratul Ipotești-Cândești I de la Budureasca 4.

Insistăm asupra acestui detaliu, dat fiind faptul că netezirea buzelor reprezintă o certă tradiție dacică în ceramica lucrată cu mâna (v. mai jos, capitoul concluzii).

Detaliul netezirii buzei aplicat oalelor dacice clasice lucrate cu mâna<sup>5</sup>, celor similare aparținând dacilor liberi din sec. II—III e.n.<sup>6</sup>, cât și oalelor de clară tradiție dacică descoperite în complexele daco-romane de tip Cireșanu (sec. IV—V e.n.) fie în cazuri atestate la Budureasca 4 (fig. 5/21), fie în așezarea eponimă de la Cireșanu<sup>7</sup>, demonstrează fără echivoc — alături de alte elemente, cum sunt textura pasteii vaselor, forma și decorul lor — că vasele străromânești de tip Ipotești-Cândești lucrate cu mâna și având buza netezită („retezată”) descind din cel mai autentic fond dacic, pe care dacii liberi și daco-romanii l-au transmis ceramicii străromânești din sec. V—VI (/VII) e.n. În acest sens, încă din 1964, se sublinia faptul că „ceramica lucrată cu mâna ... continuă forme locale Latene și din sec. III—IV e.n.” (V. Teodorescu, SCȘMuzIst, 1964, p. 110)<sup>8</sup>. Concomitent cu păstrarea formelor ceramice de origine dacică, era absolut normal să transmită — în acest context — și tehnica de realizare a vaselor, din lut amestecat cu cioburi pisate (specia II 3, caracteristică ariei Cândești din nord-estul Munteniei: *ibidem*). Opinia unor arheologi, exprimată în urmă cu zece-douăzeci de ani sau mai recent, potrivit căreia ceramica lucrată cu mâna din pastă cu cioburi pisate ar reprezenta exclusiv un aport slav<sup>9</sup>, este astăzi în mod hotărât infirmată de rezultatele cercetărilor din nord-estul Munteniei. Cercetările

<sup>5</sup> *Exempli gratia*, I. H. Crișan, *Ceramica daco-gețică*, București, 1969, p. 159, 71/9—10, p. 163, fig. 76/4 (profil absolut tipic), pl. 73/5, 74/5, 7—8, 75/7—8 (profile absolut tipice), 76/4, 77/1, 4—6, 9—12, 78/6, 79/4—5, 9—10, 12, 80/4—5, 7, 10, 12—13, 16 (toate tipice); v. și pl. 33/1 (având și val incizat.)

<sup>6</sup> Netezirea buzelor devine acum aproape o regulă: cf. Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, pl. 42, 43/1—4, 44/1—2, 4, 48/3, 50/1, 3, 51/2, 57/1. Ceștile (pl. 38/1—4, 6) au, de asemenea, buza netezită atent.

<sup>7</sup> Numeroase exemple sunt date în ilustrația raportului privind așezarea de la Cireșanu (v. *supra*, nota 3).

<sup>8</sup> Cf. și V. Teodorescu, SCIV, 15, 1964, 4, și în *Actes ...* Praga, 1966 (lucrări citate *supra*, la nota 1).

<sup>9</sup> Opinie bazată pe cunoștințele și concepția anilor 1957—1963.

<sup>4</sup> V. *supra* n. 3 și V. Teodorescu, în *Roumanie. Pages d'histoire*, V, 1980, 2, p. 71 și urm.

din Moldova — vatra dacilor liberi — infirmă și ele opinia, neconformă cu realitatea, la care ne-am referit. Studii elaborate recent (D. Gh. Teodor, M. Petrescu-Dîmbovița, Ghen. Coman, I. Mitrea, V. Palade)<sup>10</sup> relevă numeroase exemple de forme de vase autohtone, lucrate cu mâna din pastă cu cioburi pisate, vase datate în sec. IV—VII e.n. Simpla prezență a ceramicii lucrate cu mâna, din pastă cu cioburi pisate, nu mai poate constitui — în stadiul actual al documentării arheologice — un indiciu al manifestării factorilor alogeni, cum s-a susținut până nu demult (și uneori se mai susține și azi). Fenomenul recrudescenței ceramicii lucrate cu mâna ilustrează în Dacia — înainte de toate — un fenomen economic (și, subsecvent, social), rezultat al perturbărilor provocate de valurile de migratori, cărora obștile sătești străromânești au trebuit să le facă față, reiterând forme de manifestare străvechi.<sup>11</sup> Rădăcinile economice ale fenomenului au fost sesizate încă din 1971 (V. Teodorescu, Buletin informativ nr. 1, A VII-a Consfătuire de lucru a arheologilor din R.S.R., București, dec. 1971, p. 43—46), iar documentația actuală sprijină acest punct de vedere.

Un argument nou, în acest sens, îl aduc vasele miniaturale lucrate cu mâna, descoperite în complexe de tip Ipotești-Cândești, cum este vâsciorul-oliță din bordeiul 15 (fig. 11/10). Pe teritoriul Daciei, vase miniaturale se cunosc încă din neolitic, întâlnindu-se, de asemenea, în ceramica geto-dacică<sup>12</sup>, în cea romană<sup>13</sup>, în olăria daco-romană de tip Cireșanu, de pildă la Budureasca 4 (fig. 2/17), și în necropola de la Boldești-Grădiște (sec. IV—V e.n.)<sup>14</sup>. Vasele

miniaturale ilustrează, și ele, — în mod evident — tradițiile ceramice autohtone multi-milenare, perpetuate — în cazul de față (fig. 5/17; 11/10) și în alte cazuri similare de la Budureasca — prin vâscioare lucrate cu mâna (specia II). Din complexele slave ale epocii (sec. VI—VII e.n.), nu cunoaștem nici o analogie de vas miniatural, ceea ce demonstrează că fenomenul este specific populației autohtone, a cărei civilizație se integrase sferei de cultură din bazinul mediteranean, unde miniaturile abundă.

Vasele miniaturale evocă totodată uneltele de metal miniaturale<sup>15</sup>. Ambele serii de miniaturi — *simulacra* — sunt convergente conceptual și formal, aparținând, prin urmare, aceleiași fenomen unic, care le-a generat. Miniaturile de unelte și alte simulacre erau frecvent răspândite la geto-daci și romani<sup>16</sup>, iar cunoscutul colier cu pandantivi — unelte miniaturale de la Șimleul Silvaniei<sup>17</sup> atestă că simulacrele de tip antic, metalice sau ceramice, continuă să rămână în uz în sec. IV e.n.<sup>18</sup>, când aceste reprezentări miniaturale puteau fi transmise direct epocii străromânești (sec. V—VII e.n.). Caracterul votiv al uneltelor miniaturale<sup>19</sup> poate fi socotit valabil și în cazul ceramicii miniaturale, daco-romane și străromânești. Așa cum indică antecedentele multimilenare ale miniaturizării vaselor în Dacia, fenomenul reflectă anumite practici și credințe străvechi. În tot cazul, în acest sens nu se poate susține

<sup>15</sup> Astfel de unelte-miniaturi sunt cunoscute, de multă vreme, în complexe din sec. VI e.n. (atribuite, azi, culturii străromânești de tip Ipotești — Cândești, sec. V — VII e.n.): la Dămăroaia, — D. V. Rosetti, Germania, 18, 1934, p. 212 fig. 7/1; la Băneasa — Stejar și Ziduri între Vii (București — Est), — S. Morintz și D. V. Rosetti, în *Bucureștii de odinioară*, București, 1959, p. 33 pl. 33/9 — 11 (v. p. 177). Miniaturile descoperite în mediile de epocă avarică reprezintă, desigur, aportul populației autolite agricole și meșteșugărești.

<sup>16</sup> Pentru daci, v. brățara cu pandantive-unelte miniatură din tezaurul de la Teklija (Dj. Mano Zisi, *Nalaz iz Tekije*, Belgrad, 1957, cat. nr. 10 pl. VI — VII; două securi de tip ușor diferit, seceră, daltă, „băț de trestie” baston [măsură de lungime? Imblăciu?], un pumnal și o mână cu palma strânsă). Este evidentă analogia cu pandantivele lanțului de la Șimleul Silvaniei 1. Alte numeroase miniaturi dacice sunt strânse exhaustiv de V. I. Dupoi (teză doctorat inedită: *Podoabele și vasele de argint geto-dacice*, București, 1981). La romani, cel mai frecvent pandantiv miniatural era *băta lui Hercule*, apărând în Dacia și în sec. IV — VI e.n., considerată greșit de unii arheologi drept „pandantiv sarmatic” Gh. Diaconu, [*Târșor*, București, 1965, p. 105 — 106].

<sup>17</sup> J. Hampel, *A régibb középkor*, I, Budapesta, 1894, p. 19 — 21 pl. XIV Hampel, 1905, III, pl. 14 și text: 1905 II, p. 15 — 17. R. Florescu, I. Miclea, *Tezaurul transilvane în K. H. M. Viena*, București, 1979.

<sup>18</sup> V. I. Dupoi, în teza de doctorat (v. *supra*, n. 16), pune în relație pandantivele de la Teklija, cu cele de la Șimleul Silvaniei, considerate astfel de tradiție dacică. R. Florescu, (1979, v. n. 17) atribuie lanțul de la Șimleu antichităților romane târzii. Ambele ipoteze susțin caracterul lor daco-roman.

<sup>19</sup> Ele au și caracter apotropaic: v. *Bucureștii de odinioară*, 1959, p. 33.

<sup>10</sup> D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în sec. V — XI e.n.*, Iași, 1978, p. 27 — 33, în deosebi p. 32: „Atribuirea greșită ... a celor mai multe vestigii autohtone, puse atunci exclusiv pe seama slavilor ...” Ghen. Coman, *Murgeni. Contribuții la istoria unei străvechi așezări*, Vaslui, 1973, p. 52. I. Mitrea, *Carpica*, 12, 1980, p. 76 — 77. V. Palade, *Dacia*, N.S., 24, 1980, p. 223 — 253, în deosebi p. 230 și urm. (Toate lucrările citate, cu bibliografia lor).

<sup>11</sup> Încă V. Pârvan, *Getica*, București 1926, p. 570, vedea — în mod just — „posibilă o descoperire și selecționare a unor elemente de persistență celto-dacice din Latene încă chiar în ceramica evului mediu daco-roman”. (V. Pârvan, *Getica*, București, 1982, p. 318). Cercelările recente confirmă viziunea învățatului român.

<sup>12</sup> Ne referim la vâsfele având înălțimi între 2,8/3,4 cm și 7,6/8,0 cm, reproducând fidel forma și detaliile vaselor obișnuite, de înălțimi curente peste 15 — 25 cm. Ca miniaturi, ele sunt ilustrate de I. H. Crișan, *Ceramica ...*, pl. 80/1 — 16; v. și imitațiile de *rhyton*, p. 194 și fig. 106/1,3 — 4 (Poiana, Cetățeni). Înălțimea vaselor din pl. 80 este dată în lista de la p. 319.

<sup>13</sup> Considerate drept „jucării”, miniaturile sunt și aici frecvente: D. Tudor, *OR*, București, 1978, p. 105. Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1978, p. 106, semnalează exemplare miniaturizate de cănițe (sub 6,0 cm).

<sup>14</sup> V. în acest volum, p. ... În sec. II — III, la daci liberi numeroase sunt miniaturile de cești dacice, a căror înălțime nu depășește 3 — 4 cm: v. Gh. Bichir, *Cultura carpică ...* p. 64. Vase-borcan miniaturi, „ca și în cadrul Lateneului geto-dacic”, la carpi: Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 68 (și în cultura Sântana de Mureș).



și nici demonstra vreun aport alogen, dat fiind faptul că mediul autohton deține — topografic, cronologic și cultural — o întreită prioritate absolută<sup>20</sup>.

III. Din categoria ceramicii de import (categ. III) aparținând complexelor/straturilor Ipo-tești-Cândești, săpăturile recente au dat la iveală mai multe fragmente de amfore databile — pe baza aspectului lor — în sec. V—VI(/VII) e.n. Materialul conservat fragmentar nu permite reconstituirea formelor. Câteva bucăți provenind din pântecul unor amfore poartă pe ele tipicele coaste-canelări, caracteristice produselor târzii, romano-bizantine (V.T., V.D., M.P.).

★

Cercetările efectuate la Budureasca au inclus, de asemenea, operații sistematice de control în perimetrul celor 31 situri arheologice aflate în microzonă (Budureasca 1 — Budureasca 31), însumând o impresionantă succesiune de obiective multimilenare<sup>21</sup>, recoltându-se importante loturi de materiale supuse iminent distrugerilor favorizate de terenurile în pantă, ușor erodabile, afectate de surpări inerente, de râpi, drumuri de exploatare, desfundături etc. Datorită acestor accidente, practic, întreaga rezervație arheologică Budureasca — pe un ax de 3,5 km — reprezintă aria unui șantier arheologic de salvare, dat fiind faptul că numai profilele naturale — create de râpi — ce se macină și se surpă anual în microzona rezervației însumează 17,5 km în linie, potrivit măsurărilor efectuate de noi în teren, fără a mai socoti suprafețele intermediare. Bornarea celor mai importante situri, în vederea localizării cât mai exacte a descoperirilor, pe ari, va fi continuată în anii viitori, conform unui program de priorități. Până în prezent, au fost bornate siturile Budureasca 1, Budureasca 2, Budureasca 3, Budureasca 4, Budureasca 5, Budureasca 7 și Budureasca 9. În campania anului 1982, nu s-au condus săpături de urgență decât în plurisitul Budureasca 4 (V.T., V.D., M.P., D.L., Gh.P.).

★

<sup>20</sup> Subliniem acest fapt, întrucât el este limpede atestat documentar. Evident, nu miniaturile târzii, din sec. VI — VII e.n., au calitatea de a demonstra originea antică a acestui gen de simulacre, ci invers, urmând ca exemplarele din complexe „de epocă avarică” să fie reevaluate just și atribuite fondului autohton. Cum descoperirile de miniaturi se înmulțesc (recent, la Șirna — Prahova, un toporaș), interpretarea corectă a originii simulacrelor devine imperativă, spre a nu se mai prolifera teze vechi, azi depășite, emise în secolul trecut.

<sup>21</sup> *Matricea de incidență* a celor 31 arheosituri de la Budureasca a fost recent (1982) elaborată de Victor Teodorescu și Marinela Jibotean — Peneș, urmând a fi valorificată în Anuarul Muzeului de istorie și arheologie din Ploiești, în cursul anului 1983.

## CONCLUZII

Rezultatele cercetărilor efectuate la Budureasca 4, expuse mai sus, permit formularea unor concluzii<sup>21</sup> ce urmează a fi amplificate, diversificate, adâncite și nuanțate, în funcție de extinderea investigațiilor în viitor.

1. *Continuitatea de viață în epoca post-romană*, în cadrul aceleiași așezări, durează secole de-a rândul, fără întreruperi, în ciuda perturbărilor provocate de valurile succesive de migratori, în mileniul I e.n. Etapele de locuire de la Budureasca 4, coroborate cu cele precizate în alte situri din aceeași microzonă (Budureasca 3, Budureasca 5, Budureasca 7, Budureasca 9 etc.), atestă o continuitate neîntreruptă de la tracia epocii bronzului și geto-dacii din perioada ante-romană (sec. VI î.e.n. — I e.n.), la dacii liberi, daco-romani și străromâni (sec. II—VII e.n.)<sup>22</sup>.

2. *Caracterul durabil al așezărilor* este limpede demonstrat nu numai prin complexitatea monumentelor imobile (locuințe pe tălpi de lemn, bordeie placate cu bârne, gropi de provizii, cuptoare de piatră sau de copt pâine, cuptoare de redus minereul de fier), dar și prin faptul stratigrafic asigurat al existenței în așezări a unor consistente formații antropice de sol humizat, rezultat al activităților cotidiene intense la epoca respectivă<sup>23</sup>. Suprapunerile de bordeie confirmă îndelungata locuire, indicând totodată probabile forme de proprietate (asupra terenului) practic nestudiate încă pe baza acestei categorii noi de dovezi.

3. *Densitatea de locuire* înregistrează cote remarcabile. În vatra de sat de la Budureasca 4, numai pe traseul secțiunii S. V — lung de 57 m — au apărut cinci bordeie străromânești. La Budureasca 3, în S. I lung de 30 m, au apărut șase bordeie, unele suprapuse. Demografic, situația din teren ilustrează potențialul uman deosebit de ridicat, ținând mai ales seamă că așezările sunt în grup și că fenomenul este constat în așezări deschise de tip rural<sup>24</sup>. Factorului uman i-a revenit un rol decisiv în dezvoltarea societății străromânești. Demografia istorică subliniază de altfel însemnătatea „rezervoarelor umane” din zona subcolinară carpatică<sup>25</sup>, în perioada formării poporului român. Microzona văii Budureasca ilustrează concret un asemenea important rezervor — centru străromânesc. Densitatea locuirii străromânești a constituit un factor primordial, atât în men-

<sup>21a</sup> V., de asemenea, Victor Teodorescu, în *Roumanie. Pages d'histoire*, V, 1980, 2, p. 71—88.

<sup>22</sup> V. *supra*, n. 21.

<sup>23</sup> Cf. Victor Teodorescu, *SCȘMuzIst*, 1971, p. 123—115.

<sup>24</sup> În așezările (de asemenea deschise, contemporane celor străromânești de la Budureasca) aparținând slavilor de la N și NE, densitatea locuințelor este covârșitor mai scăzută: cf. *Sites slaves en Slovaquie*, Bratislava, 1975, pass.

<sup>25</sup> Șt. Ștefănescu, *Demografia dimensiune a istoriei*, Timișoara, 1974, pass.

ținerea unității autohtonilor, cât și în procesul asimilării elementului alogen (în genere).

4. *Stadiul dezvoltat al meșteșugurilor* denotă un cadru economico-social prosper, apt să rețină tehnologii avansate la nivelul epocii lor. Transmise din tată în fiu, la vremea respectivă, „secretele tehnologice” — de strictă specializare îndeosebi în cazul extracției fierului și al prelucrării metalelor prin turnare, forjare — nu puteau fi stăpânite decât de autohtoni<sup>26</sup>, cu bogate tradiții dacice și romane. Subliniem, totodată, faptul că, la Budureasca, extracția fierului în cuptoarele de redus minereul — amplasate în vatra așezării — se efectuau real „în văzul tuturor”, stimulând practic interesul întregii colectivități (inclusiv al copiilor) față de asemenea preocupări, împrejurare cu profunde implicații în procesul de instrucție tradițional, al reproducției sociale, și care a contribuit la intensă proliferare a meșteșugurilor la străromâni. Producția ridicată de unelte de fier — numeroase la Budureasca — a îngăduit dezvoltarea ansamblului de meșteșuguri, îndeosebi a meșteșugului prelucrării lemnului. Pădurile din jur ofereau resurse bogate, valorificate în arhitectura evoluată a locuințelor cu sisteme de cioplire și închertare a bânelor, în rotărie, necesară transporturilor, în dogărie etc., în producerea veselei de lemn<sup>27</sup> care, în sec. V—VI e.n., a înlocuit masiv vasele ceramice folosite acum aproape exclusiv la prepararea hranei pe foc, fapt ce explică restrângerea formelor și preponderența netă a oalelor. Concentrarea meșteșugurilor specializate la Budureasca situează grupul așezărilor de aici în rândul celor mai importante centre străromânești din Dacia post-aureliană<sup>28</sup>.

<sup>26</sup> În sensul acestei opinii majore, cercetătorii români sunt reuniți unanim (vezi bibliografia la Victor Teodorescu, în București, 9, 1972, p. 73—96 și, mai recent, la Ștefan Olteanu, în Dacia, N.S., 22, 1978, p. 299—307 și D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în v. V—XI e.n.* Iași, 1981, p. 39—42). Total izolată și nefondată părerea că la Sudiți — Buzău, în așezarea databilă după încetarea orizontului Sântana de Mureș (sec. IV e.n.), „un complex meșteșugăresc ... aparține evident hunilor” (Gh. Diaconu, în *Studii și cercetări de istorie buzoiiană*, Buzău, 1973, p. 13 n. 22). Cuptorul — forjă de la Sudiți a fost atribuit (Victor Teodorescu, în *Buletin informativ nr. 1*, dec. 1971, v. supra, n. 1) și rămâne atribuibil numai autohtonilor dacoromani din sec. IV — V e.n., în nici un caz hunilor.

<sup>27</sup> Un castronaș de lemn a fost găsit carbonizat, în B<sub>12</sub> de la Budureasca 4. În puțul de la Ghermănești — Vaslui (sec. IV e.n.), s-au constatat și recipiente din material lemnos și coajă de arbore, alături de vase ceramice: V. Palade, SCIVA 1978, 3, p. 413—419; v. și ghizdurile de lemn de aici: *ibidem*, p. 412 fig. 3. Ținând seamă și de uneltele de fier destinate prelucrării lemnului, descoperite la Bratei și Cireșanu (sec. IV — V e.n.), avem dovezi suficiente spre a admite că, încă din sec. V e.n., se petrece un fenomen de înlocuire a vaselor ceramice prin vasele de lemn. La Cireșanu, în sec. IV — V e.n., olarii imitau recipiente de lemn.

<sup>28</sup> Încă din 1964, V. Teodorescu a elaborat monografia descoperirilor de la Budureasca 1, Budureasca 3 și Buzieni (Prahova), la nivelul bibliografic de atunci, depunând manuscrisul (157 p. dactilo) la *Comisia pentru studiul formării*

5. *Agricultura* — beneficiară și ea a producției siderurgice susținute, după cum atestă uneltele agricole de fier (seceri, cuțite de plug) descoperite anterior la Budureasca 4, Budureasca 7 și Budureasca 8 —<sup>29</sup> a constituit ocupația de bază la străromâni, cum fusese și la strămoșii lor traco-daci și daco-romani. Producția agricolă — vegetală și animală — oferea baza subzistenței întregii societăți. Meșteșuguri ca: prelucrarea pieilor, torsul, țesutul, împletitul funiilor depindeau decisiv de activitățile complexe agricole, față de care, de altfel, nu erau degajați complet nici meșteșugarii specializați (siderurgiști — fierari, lemnari, olari, pielari, or făurarii etc.). Bogatele resturi osteologice — îndeosebi de bovine, porcine, ovicaprine — descoperite în săpături, gropile de păstrat grâne, râșnițele de tip evoluat aflate în mai toate bordeiele și frecvent incluse ca frânturi în cuptoarele de piatră, cuptoarele de copt pâine, tava de lut<sup>30</sup> cu impresiuni de graminee, construită pe cuptorul din B<sub>2</sub> de la Budureasca 3, indică limpede o activitate agricolă prosperă, eficientă în ambele ramuri de producție corelate armonios.

Rămâne în sarcina cercetărilor viitoare să se stabilească mai deslușit caracterul (extensiv/intensiv sau combinat) al agriculturii la străromâni din sec. IV—VII e.n., metodele folosite în practicarea acestei ocupații de bază, tipurile de unelte, originea diferitelor tehnici, filierele procedeele ce s-au transmis. Oricum, vestigiile de la Budureasca pledează în sensul unui substanțial aport de sorginte romană, împletit cu cel dacic originar. În acest caz, menținerea în uz a unor metode aparținând agriculturii intensive de tip roman<sup>31</sup> reprezintă o ipoteză plauzibilă ce nu poate fi respinsă *a priori*, îndeosebi dacă ținem seamă de trei realități istorice generale bine cunoscute: a) întinse teritorii mănoase, situate la șesul expus prădăciunilor nomadismului pastoral și războinic, erau devastate adeseori de iureșul migrator, localnicii trebuind să evacueze temporar importante terenuri optime agriculturii; b) migratorii obligau pe autohtoni să le cedeze o însemnată parte din produse, în primul rând agricole, obștile locale fiind nevoite să compenseze faptul comis, spre a putea supraviețui<sup>31</sup>; c) în cazurile tem-

*poporului român*, de pe lângă Prezidiul Academiei (comisie desființată în 1964). Cunoaștem motivele care au determinat neapariția volumului.

<sup>29</sup> O seceră din B<sub>1</sub> de la Budureasca 8 și un cuțit de plug de la Budureasca 4 sunt, în prezent, la Muzeul de istorie al R. S. România. Altă seceră, din B<sub>5</sub> de la Budureasca 4, e publicată, alături de alte numeroase unelte de fier, de V. Teodorescu, în *Prahova. Tradiții ...* (v.n. 1), pl. p. 22, fig. b.

<sup>30</sup> V. Teodorescu, SCIVA 15, 1964, 4, p. 587.

<sup>31</sup> *Enciclopedia civilizației romane* (coordonator D. Tudor), București, 1982, p. 35 — 40 s.v. *agricultura*, îndeosebi p. 36 (V. Barbu).

<sup>32</sup> H. H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, p. 40 — 52; p. 51: treimea luată de vizigoți și doimea însușită de longobarzi, în Gallia, din întregul producției autohtonilor. V. și *idem*, *Teorii și ipoteze privind sociologia orândurii tributare*, București, 1980p. 131 — 139.

porarelor dominații migratoare, cele mai productive terenuri fiind acaparate de migratori, autohtonii au trebuit să fertilizeze soluri mai sărace, de felul celor existente, de pildă, la Budureasca spre a putea realiza — în aceste condiții — un beneficiu agricol sporit, imperios reclamat și de supradensitatea demografică, evidentă la Budureasca. Indiferent de caracterul ei, agricultura epocii ilustrează inechivoc extraordinara capacitate de adaptare a obștilor sătești străromânești, la condițiile istorice vitrege, inevitabile, cu care s-au confruntat, depășindu-le.

6. *Relațiile intercomunitare, deosebit de active*, sunt atestate de circulația monetară, — încă intensă în contextul orizontului daco-roman de tip Cireșanu (sec. IV—V e.n.), dar descrescând apoi, potrivit circumstanțelor noi ale economiei specifice perioadei —, precum și de frecvențele importuri de amfore romano-bizantine prezente pe tot parcursul evoluției așezărilor străromânești, indicând strânse relații continue cu producătorii de bunuri — consăngeni — de la sud de Dunăre, din Imperiu. Cum este firesc pentru zona noastră, se constată și relații cu Transilvania, indicate de unele forme și tehnici ceramice proprii în sec. V—VI e.n. ținutului amințit. Ansamblul descoperirilor meșteșugărești de la Budureasca demonstrează inechivoc că factorul intensei intercerculații străromânești l-au reprezentat meșteșugurile practicate stăruiților în sate-centre cu „meșteșugărie specializată” (cazurile Budureasca 3, 4, 5, 7, 8, 9) și integrate sistemului comercial rural zonal. Fenomenul se dezvoltă încă din sec. III—IV e.n. <sup>32</sup> Vechile teorii despre rolul păstoritului transhumant, presupus unic determinant al intercerculației la români, sunt hotărât infirmate de documentația arheologică actuală. Vatra satelor tinzând spre tipul concentrat — propriu sateilor de agricultori și meșteșugari — arată de altfel că, la Budureasca, creșterea vitelor se situa pe un plan secundar, complementar. În menținerea relațiilor, pe plan suprastructural, subliniem rolul elementelor, paleocreștine, ineluctabile latinității daco-romane, elemente bogat reprezentate la Budureasca <sup>33</sup>, în alți ani. Cercetările din 1982 nu au mai adus, însă, în acest sens, vestigii noi.

<sup>32</sup> Vezi Valea Seacă — Birlad (V. Palade, *Carpica* 2, 1969, p. 233 — 252), cu meșteșugari specializați în confecționarea pieptenilor de os; Medicșu Aurit, jud. Satu Mare (S. Dumitrescu, T. Bader, *Așezarea dacilor liberi de la Medicșu Aurit*, Oradea, 1967), cu meșteri olari; etc. La Fizeș — Caraș-Severin, în sec. IV e.n. (E. Iaroslavski, R. Petrovski, *Tibiscus*, 3, 1974, p. 147 — 155), cele cinci cuploare de redus minereul de fier — din care trei cercelate — atestă aici o activitate meșteșugărească intensă, depășind interesele unui sat. Noile centre locale iau treptat locul vechilor centre romane și ale celor romane târzii.

<sup>33</sup> V. Teodorescu, *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpilor*, Buzău, 1983, p. 78 — 92, și fig. 6/1 — 3, 13 — 13 a.

7. *Viguroasa rădăcină dacică a civilizației străromânești*, apare, în schimb, tot mai limpede atestată și puternic reliefată de noile descoperiri. Întrucât în literatura de specialitate nu s-a procedat încă la o catalogare a elementelor de origine dacică sesizabile arheologic în etapa civilizației străromânești (sec. V—VII e.n.), ne referim aici la elementele constatate recent la Budureasca.

#### *În practicarea meșteșugurilor :*

a) tipul de cuptor dacic de redus minereul de fier, cu „ușă”/fereastră obturabilă (v. *supra* p.); v. și tipare de lut, *infra*, i, k;

b) închertarea (îmbucarea) bănelor în sistemul „coadă de rândunică”, folosit și la ghizdurile fântâniilor dacice din sec. II—I î.e.n. de la Ciolănești din Deal-Teleorman; <sup>34</sup>

c) vasele de lemn <sup>35</sup> și alte numeroase obiecte din lemn ce nu se mai pot azi decât prezuma (v. de pildă fusaiola din B<sub>15</sub>, comparativ cu protuberanța unui fus de lemn);

d) vasele ceramice fine, cenușii, lucrate la roata olarului (câteva noi fragmente de oale ivite în stratul din secțiunea S. V).

În domeniul ceramicii, se constată cele mai numeroase tradiții: uzanțe străvechi, tehnici de lucru tradiționale, forme de vase, detalii ale acestora și decor.

#### *Uzanțe străvechi :*

e) asocierea ceramicii lucrate cu mâna, cu ceramica lucrată la roata olarului (uzanță atestată încă din Hallstatt D/Latène);

f) imitarea formei vaselor la roată, transpuse în tehnica tradițională, cu mâna (încă din H/Lt.); (v. fig. 11);

g) miniaturile ceramice (perpetuate din neolitic);

<sup>34</sup> M. Petrescu-Dimbovița, S. Sanie, *ArhMold*, 7, 1972, p. 213 — 244, fig. 1 — 5. Același sistem, la ghizdurile puțului din sec. IV e.n. de la Ghermănești — Vaslui: V. Palade, *SCIVA* 20, 1978, 3, p. 409 — 412, fig. 1 — 3. În cazurile bordeielor de la Budureasca și Bozieni, având nișă la colțuri (cf. B<sub>10</sub> Budureasca 4, *supra* în text pl. 3/2, *ArhMold*, 7, 1972, p. 243, fig. 2: planul puțului de la Ciolănești), îmbucarea bănelor la capete putea fi în sistemul: a) tip „coadă de rândunică”, b) tip „în cheutori”, c) tip „în jumătate de lemn”, „cu capete petrecute”, nișa la colțuri fiind impusă de „capetele petrecute” (cf. *ibid.*, fig. 2 și 4). Interesant de reținut că nișa la colțuri prezintă și un bordei hallstattian (v. *ArhMold*, 7, 1972, p. 269, fig. 3 b), cu parii constatați în două dintre colțuri. Exact același amplasament au în colțuri parii la bordeiele cu nișă gen Bozieni — Budureasca. La Cozia (*ibidem*, p. 209), parii, adânciți cu abia 20 cm față de fundul bordeiului (*ibidem*), nu puteau fi destinați susținerii acoperișului, nefiind suficient implantați în pământ, spre a rezista unor sarcini grele, la vânturi etc.

<sup>35</sup> V. *supra* n. 27. Pârvan 1926 p. 140, 188 (Pârvan op. cit., 1982, p. 86 — 87, 113 — 114). „Sugestia lucrului în lemn se impune” cestilor dacice, releva Pârvan (op. cit., 1926, p. 189; 1982, p. 114); ea este confirmată prin descoperirea la Sarmizegetusa a unei cesti de lemn — descoperire unică — (IstRom., I, 1960, p. 324), rămășiță până azi nepublicată.

h) repararea vaselor ceramice (găuri practicate pe marginea unor crăpături, spre a fi legate).

### *Tehnici de lucru tradiționale :*

i) confecționarea ceramicii cu mâna (vase, fusaiole, tipare etc.);

j) specii ceramice grosiere (inclusiv specia cu cioburi pisate);

k) specii ceramice fine (la roată : v. fusaiole din B<sub>15</sub>, ceramica cenușie, fină; lucrute cu mâna; un vâsuf miniatural aflat anterior la Budureasca 3, fusaiole, mărgel, tipare de lut pentru turnat podoabe).

### *Forme de vase lucrute cu mâna : <sup>36</sup>*

l) oale-borcan cu corpul în formă de „pepe-ne” (v. vasul din B<sub>18</sub>);

m) oale cu corp piriform (v. fig. 8/15 etc.)/bitronconic;

n) vasul mare de provizii (fig. 8/14 B<sub>15</sub>), evocând străvechile vase dacice de mare capacitate, lucrute cu mâna;

o) oala-borcan (în sec. IV—V e.n., având și brâu alveolat : fig. 2 C ovoidală, cu gura „retezată”, de veche formă clopot Latene);

p) (capace, căni lucrute cu mâna sunt atestate în anii anteriori).

Detalii ale formelor ceramice (la oale lucrute cu mâna) :

q) marginea/buza marcat răsfrântă în afară (la oale de diverse tipuri);

r) buza netezită, cu profil rectangularizat (la oale de orice tip);

s) umeri puternic dezvoltati (la oale piri-forme).

### *Decorul ceramicii : <sup>37</sup>*

t) plastic, în relief liniar („brâu”);

u) plastic, în relief mamelonar („gurgui”/„buton”; nevit în 1982);

v) plastic adâncit („alveole”); (t, u, v, la oale lucrute cu mâna);

<sup>36</sup> Sunt mai numeroase decât le-am redat noi aici (pe baza protelor recente de la Budureasca), precum și detaliile formelor ceramice locale (v. mai jos). Oalele de tradiție dacică lucrute cu mâna au și constituit primul element — remarcat ca atare — de cercetători, după ce s-a pus problema departajării ceramicii slave (de năna), de ceramica de tradiție dacică (lucrată și ea cu năna): v. bibliografia la V. Teodorescu, SCȘMuzIst, 2, 1971, p. 116 — 124 cu p. 105 și S. Dolinescu-Ferche (Dacia, N.S., 23, 1979, p. 179 — 181, 223 — 226. Sunt de reținut contribuțiile regretatului prof. I. Nestor și lucrările Eugeniei Zaharia (v. Dacia, N. S., 14, 1971 etc.). Opiniile emise de M. Comșa, în 1957 — 1963 — 1968, care atribuie slavilor fie integral (1957 — 1963), fie majoritar (Dacia, N.S., 12, 1968, p. 256 + fig. 1), ceramica lucrată cu mâna (integral cea cu cioburi pisate în pastă), sunt infirmate de cercetările recente.

<sup>37</sup> De comparat cu decorul ceramicii dacice din faza clasică (I. H. Crișan, *Ceramica daco-gețică*, Cluj, 1969, pl. 105 — 114), cu cel carpic (Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, pl. 148 — 149 și, semne pe ceramică, pl. 150 — 152, 153/5), cu decorul ceramic apărând dacilor liberi din grupul Cipău, Sântana Arad etc. (Cf. N. Vlăssă, SCIV, 16, 1965, 3, p. 501 — 518, fig. 2 — 4, 6).

w) incizat; linii simple, în val/sau orizontale, pe oale lucrute cu mâna (nevit în 1982); benzi striate, drepte sau în val, pe oale fine sau zgrunțuroase, la roată (fig. 8, B<sub>15</sub>); decor tipic ceramicii străromânești;

x) lustruit, în linii/suprafețe (specific ceramicii fine, dar întâlnit uneori, anterior, și pe ceramica zgrunțuroasă la roată).

### *În arhitectura spațiului locativ :*

y) tipul generic de locuință — bordei <sup>38</sup> (cu sau fără vatră sau cuptor).

În practicile gospodărești legate de agricultură :

z) gropile „de provizii”, pentru păstrat grâne, menționate la traci încă de Varro (*Re rust.*, I, 57,2 : „quidam granaria habent sub terris speluncas, quas vocant siros” <sup>39</sup>).

Am enumerat douăzeci și șapte elemente de tradiție dacică, a căror însemnată prezență în contextul civilizației străromânești apare — inevitabil — inegal redată. Important rămâne însă numărul lor ridicat, provenit din mai multe, sectoare de activitate (meșteșuguri, arhitectură, agricultură, producție ceramică), și îndeosebi faptul că în domeniul fundamental al siderurgiei, de care atârna hotărâtor dezvoltarea uneltelor de producție, putem constata concrete moșteniri dacice, perpetuate în sec. VI—VII e.n. (tipul cuptorului de redus minereul de fier nr. 5).

Remarcabila continuitate a elementelor dacice înfățișează așadar un ansamblu de tradiții transmise civilizației străromânești. Opinia simplistă, potrivit căreia tradiția dacică s-ar fi manifestat în sec. V—VII e.n. numai prin câteva oale lucrute cu mâna, se dovedește falsă. Faptul era de altminteri evident, ținând seamă de fondul de cuvinte dacice, atât de divers, transmis limbii române.

În ansamblul tradițiilor dacice, ritul incinerării se integrează firesc, făcând necesar a-l deosebi se incinerarea slavă. Ipoteza că un bun număr de ritualuri incinerante de la Sărata Monteoru (sec. VI—VII e.n.) pot fi explicate prin fondul local, cu tradiții dacice <sup>40</sup>, se instalează azi pe un teren documentar ferm, încă extensibil în viitor.

V.T.

<sup>38</sup> Cuvântul însuși — bordei — s-a transmis de la daci, la români : I. I. Russu, *Limba traco-dacilor* <sup>2</sup>, București, 1967, p. 215. Bordeie cu cuptor în colț sunt cunoscute încă de la dacia din epoca ante-romană. Generalizarea pietrarilor în bordeie din Dacia, sec. V — VI e.n., anterior cu mult stadiului penetrației slave (I. Nestor, RHH, 3, 1964, 3, p. 400, 423 pl. 3f1 — 2), constituie o realitate clară, atestată stratigrafic în mai multe cazuri la Budureasca.

<sup>39</sup> V. Teodorescu, în *Roumanie. Pages d'histoire*, V, 1980, 2, p. 74, *corrigé siros*; citatul la I. I. Russu 1967, p. 123 s.v. *siros*;

<sup>40</sup> Ipoteza a fost emisă de noi la Congresul internațional din 1966 de la Praga : v. V. Teodorescu, în *Actes du VII<sup>e</sup>*

# LA STATION ARCHÉOLOGIQUE DE BUDUREASCA, DÉP. de PRAHOVA

## RÉSUMÉ

Budureasca est une petite vallée de la région sous-carpatique, située à 13 km NO de la ville de Mizil. Dans la micro-zone (env. 9 km<sup>2</sup>) il y a 31 sites archéologiques. Leurs vestiges s'échelonnent du Paléolithique et du Néolithique, jusqu'à l'époque ancienne roumaine VI<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è.

Les auteurs exposent les résultats de Budureasca 4, en présentant la stratigraphie, du stéril sablonneux qui couvre les dépôts de l'Âge du Bronze, jusqu'au dernier niveau de type Ipotești – Căndești. Les fouilles se sont concentrées sur les complexes des IV<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. : les complexes daco-romains d'aspect Cireșanu (IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s.) et les complexes anciens roumains de type Ipotești – Căndești (V<sup>e</sup>/VI<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è.).

### Complexes daco-romains d'aspect Cireșanu (IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s.) :

1. Maison de surface 2 (fig. 2/2; 4/1). 2. Complexe doté de fours à réduire le minerai de fer (fig. 2/4; 4/3; 5/6); les fours n<sup>os</sup> 3 et 4 (pl. 2/5, 6; 6), de petites dimensions (diam. 15 – 16 cm) avaient les creusets pleins de scorie; les loupes ont le même diamètre. 3. Les restes (fig. 2/1, 7/A) d'une maison de surface, d'où proviennent une monnaie des IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. (fig. 8/1). 4. Maison à demie enfouie (hutte 1, fig. 9) qui a donné une délicate boucle d'oreille en bronze, d'un type romano-byzantin, mais de fabrication locale, car à Budureasca 4 il y a des moules d'orfèvre des IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s.

### Complexes anciens roumains de type Ipotești-Căndești (V<sup>e</sup>/VI<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è.) :

1. Le four à réduire le minerai de fer n<sup>o</sup> 5 (fig. 3/3), d'un ancien type dacique, présente à l'intérieur (la cuve tronconique, le creuset presque plat) trois enduits avec de la terre glaise, qui trahissent les charges successives, sans détruire la cuve du four, ce qui nous indique la présence d'une fenêtre (ouverture) d'accès latérale. Analogue au four dacique de Doboseni (II<sup>e</sup> – I<sup>er</sup> s. de n.è.) et à celui d'époque daco-romaine de Fizeș (IV<sup>e</sup> s. de n.è.), notre four date des VI<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è. La diamètre de son creuset est de 0,33 – 0,35 m.

2 – 8. Sept maisons à demie enfouies (huttes 15 – 21) appartiennent aux deux couches archéologiques Ipotești – Căndești, niveaux différents. Sauf la hutte 19, les autres avaient un four en pierre dans un coin; la hutte 17 a encore un four à pain, creusé dans la paroi Nord. Le four en pierre des huttes se trouve dans le coin NO, N ou NE (voir fig. 3/1; 10 et 12). Le plan des quelques huttes présente des niches dans les coins (fig. 3/2), détail d'architecture typique à Budureasca. Il y a aussi des traces des piliers au fond des habitations.

*Congrès Int. des Sci. Pré- et Protohist., Prague, 1966, II, Praga, 1971, p. 1043.* Afirmarea ei devenise posibilă în urma evidențierii nete a elementelor autohtone de caracter Ipotești – Căndești, în necropola de la Sărata Monteoru, cât și prin studiile de sinteză elaborate de I. Nestor (RRH, 1964, 3, p. 396 – 397), în care – concomitent – se subliniau hotărât: „la preuve incontestable de la persistance d'une population dace sur le territoire de notre pays jusqu'à la fin du IV<sup>e</sup> siècle de notre ère”, „la présence et le rôle du substratum dace”, „l'un des fondements essentiels du processus de formation de peuple roumain” (*ibidem*, p. 391). Reiterăm aceste enunțuri, ele rămânând nedezmințite. Practicarea, în paralel, a înmormântării, în sec. V – VII e.n., reprezintă un alt subiect, integrat, însă, unei viziuni dialectice unitare (v. V. Teodorescu, în *Actes... Praga II, Praga, 1971, p. 1043* și *idem, SCȘMuZist, 2, 1971, p. 112, 115, cu notele 60–65*).

Les complexes anciens roumains des V<sup>e</sup>/VI<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. ont livré beaucoup de vestiges: des outils en fer, en pierre, en os et en terre cuite, des objets de parure et des accessoires vestimentaires et un riche matériel céramique typique (fig. 8/3 – 5 et fig. 11 – 14). La céramique est travaillée au tour (I<sup>re</sup> catégorie), à la main (II<sup>e</sup> catégorie) en ce qui concerne les produits locaux. La III<sup>e</sup> catégorie est représentée par la céramique d'importation romano-byzantine.

Il y a aussi l'espèce céramique en argile fine et de couleur grise (grise foncée), travaillée au tour (espèce I<sub>0</sub>). Dans la II<sup>e</sup> catégorie céramique, il y a aussi des vases dont la pâte contient des tessons broyés, utilisée aux formes de tradition dacique.

## EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Budureasca 4. Plan général du secteur SE.

Fig. 2. Budureasca 4. Vestiges de type Cireșanu: 1 La surface 20, IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è.; 2 maison en surface n<sup>o</sup> 2, IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è.; 3 ensemble des surfaces 18 A, 18 B, 20 (premier plan: maison 2; plan second: fours n<sup>os</sup> 3 et 4 superposant une habitation Latène); 4 zone des fours n<sup>os</sup> 3 et 4 superposant l'habitation Latène (surface 18 A<sub>0</sub>); 5 four n<sup>o</sup> 2, *in situ*, au cours des fouilles; 6 les fours n<sup>os</sup> 3 et 4 *in situ*, d'après le dégagement complet.

Fig. 3. Budureasca 4. Complexes de type Ipotești – Căndești, V<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è.; 1 la hutte n<sup>o</sup> 15 au cours des fouilles (S.V.), ayant le four en pierre au coin de NO; 2 la hutte n<sup>o</sup> 19 au cours des fouilles surface 16; 3 le four n<sup>o</sup> 5 (S.V.).

Fig. 4. Budureasca 4. Complexes daco-romains de type Cireșanu, IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è.; A plan de l'habitation 2; B plan de la zone des fours n<sup>os</sup> 3 et 4.

Fig. 5. Budureasca 4. Matériaux des complexes Cireșanu (IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è.): A objets menus: 1 couteau en fer, 2 lustreur-miniature en argile (habitation 2), 3 perle en verre (zone des fours (n<sup>os</sup> 3 et 4); B céramique à la roue (4–12) et à la main (13–19) de l'habitation 2; C céramique à la roue (20, 22–24) et à la main (21, 25–27) de la zone des fours n<sup>os</sup> 3 et 4.

Fig. 6. Budureasca 4. Four n<sup>os</sup> 3 et 4 (niveau Cireșanu, IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è. a plan, b profil.

Fig. 7. Budureasca 4. „Alignement” Cireșanu, IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è.; A plan de „l'alignement”; B céramique à la roue (1–4).

Fig. 8. Budureasca 4. Objets des complexes de type Cireșanu, IV<sup>e</sup> – V<sup>e</sup> s. de n.è. (1 – 2) et des complexes anciens roumains de type Ipotești – Căndești, V<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è. (3 – 5), 1 monnaie fragmentaire AE de „l'alignement” Cireșanu; 2 boucles d'oreille de la hutte 1; 3 – 5 boucles de ceinture et d'une fusaiole de la hutte B 15 Ipotești – Căndești.

Fig. 9. Budureasca 4. Plan de la hutte 1 de type Cireșanu (a) et boucle d'oreille de son inventaire (b).

Fig. 10. Budureasca 4. Plans des huttes 15, 16, 20 de type Ipotești – Căndești.

Fig. 11. Budureasca 4. Céramique des habitations de type Ipotești – Căndești: A céramique de la hutte 15; B céramique de la hutte 16. 1 – 4, 17 – 19 à la roue; 5 – 15, 20 – 21 à la main; 16 broyeur en pierre, trouvé dans un pot en argile (15).

Fig. 12. Budureasca 4. Plan de la hutte 18 de type Ipotești – Căndești, V<sup>e</sup> – VII<sup>e</sup> s. de n.è. (a) et pot en argile travaillée à la main, de tradition dace (b), provenant de hutte 18.

Fig. 13. Budureasca 4. Objets de l'inventaire des huttes 15 (A), 16 (B), 21 (C) de type Ipotești – Căndești. 1, 4 boucles de ceinture; 2, 7 fusaioles; 3 perle bleu à oeil jaune; 5 couteau; 6 racloir à deux bras; 8 élément articulé d'un ensemble non-précisé (1, 4 – 6, 8 en fer; 2, 7 en argile; 3 pâte en verre).

Fig. 14. Budureasca 4. Petite écuelle (espèce II<sub>3</sub>) de tradition Cireșanu, de la hutte 15 Ipotești – Căndești.